

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ε'

ΑΡ. 66

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΩΤΗ: Βροχή—In memoriam—Δειλινό τ' 'Απρίλη (ποιήματα)

ΠΥΘ. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ: Προσμένω—Κάποιες ὄρες (ποιήματα)

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Τὸ τοπωνυμικὸ αἶνιγμα "Λεμεσός" (μελέτη)

ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ: Ἄνθορροή (ποίημα)

ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ: Ὁ σκάθαρος (διήγημα)

ΠΑΥΛΟΥ ΛΙΑΣΙΔΗ: Μιά βρύση (ποίημα)

(Συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΔΕΚΕΒΡΗΣ, 1940

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερόνια

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ἡ καρδιά τοῦ κόσμου.—
Κυπριακά Σημειώματα: Ρ. ΛΕΜΩΝΙΔΑ: Τὸ Καστρούλλι.—
Κριτική: ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Τίμου Μαλάνου «Κριτικά Δοκίμια».—
ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Νίκης Λ. Πέρδικα «Σκύρος» καὶ Τεύκρου Ἀνθία
«Ταξίδι στὸν Ἥλιο».—Ἐπιστημονικά Πένη: Γ. Πετρίτη: Νικό-
λαος Γιόργκα.—Τύπος.—Εἰδήσεις.—Βιβλία.—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ

ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: Τέσσερα ποιήματα.
ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Τὸ χέρι τοῦ Κάιν (διήγημα)
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Εἰκόνες Μεταβυζαντινῶν Ἑλλήνων
ζωγράφων στὴν Κύπρο (μελέτη)
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ὁ γιατρὸς Καραντώνης (διήγημα)

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Ε'
ΑΡ. 66

ΚΥΠΡΟΣ

ΔΕΚΕΒΡΗΣ, 1940

ΒΡΟΧΗ

Λαχτάρα έρωτικῶν στιγμῶν
καί μνήμη ἀποχαιρετισμῶν
ἔπεσε ἀπόψε ἡ πόρτα,
σά νοσταλγία σκοτεινῆ
κι ἀβέβαιη θλίψη μακρυνῆ
πού φτάνει ὥρα τὴν ὥρα.

Ἡ ὀμίχλη ἀπλώθηκε θαμπῆ
παντοῦ τριγύρω, κ' ἔχει μπεῖ
καί στήν ψυχῆ μου ἀκόμη,
κ' εἶν ἔρημα ὄλα καί θολά
τά σπίτια, τ' ἄφυλλα κλαριά
κ' οἱ ἄδειοι δρόμοι.

Κ' ἐγὼ μονάχος καρτερῶ
στήνω τ' αὐτί μου κι ἀγροικῶ
τοὺς ἤχους τῆς ἑσπέρας,
— Ἐρχεσαι !, λέω, καί ριγῶ,
τὴν πόρτα ἀνοίγω μὲ καημὸ
καί μπαίνει μόνο ὁ ἀγέρας . . . .

IN MEMORIAM

Μυστικά χαμένα μονοπάτια
 μές τις φυλλωσιές,
 Θόλοι τ' ούρανοῦ πράσινα πλάτια
 τρυφερές φωλῆές!

Τὰ περάσαμε πιασμένοι χέρι – χέρι
 βράδρα μεσημέρια κι αὐγινά
 Κάπιο ξεχασμένο καλοκαίρι
 ὅταν εἴμαστε παιδιά.

Τώρα ἔχουν σβυστεῖ τὰ μονοπάτια
 τώρα εἶναι γυμνά πιά τὰ κλαριά!
 Κάπου ἐδῶ βασίλειψαν ἑνὸ μάτια,
 κάπου ἐδῶ ἔχει σβύσει μιὰ καρδιά.

ΔΕΙΛΙΝΟ Τ' ΑΠΡΙΛΗ

Μποῦκλες χρυσαφένιες
 σὲ ξανθὸ κεφάλι
 καὶ ματιές σὰ χάδι
 κι ἀπαλὸ μαῖστράλι.

Βῆκαν τὰ κορίτσια
 στὰ ψηλά μπαλκόνια
 μὲ τοὺς μενεξέδες
 καὶ τὰ χελιδόνια.

Στὰ ψηλά μπαλκόνια
 κόρφοι φουντωμένοι,
 χνουῶδι καὶ βελουδο
 καὶ καρδιά ἀνθισμένη.

Κι ἄνθισε ἡ ἑσπέρα
 σὰν γαλάζιο κρίνο
 κι ἄχρησε σὰ νότα
 σ' ἄδειο μαντολίνο.

Γέλιο καὶ προσγέλιο
 ξεγνιασιὰ καὶ χάρη
 πόδια φιλντισένια
 χέρια κεχριμπάρι,

Ἄδέσποτη λαχτάρα
 πόθου ὑποσχεμένη,
 πού τὸν ἔραστή της
 μ' ἄνθη περιμένει.

Κι ἀνοιξιάτικα ἄστρα-
 σ' ἀνοιχτοὺς πασμάδες,
 θαλασσιὰ μετάξια
 μ' ἄσπρους φαρμαλάδες,

Γύρη χρυσαφένια
 σὲ ξανθὰ χεράκια,
 πού κεντοῦν τοῦ γάμου
 τὰ μαξιλαράκια

Μὲ χρυσὰ μετάξια
 ἀπὸ τῆ Βενετία,
 καὶ κεντοῦν τὸν πόθο
 καὶ τὴν προσδοκία...

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΠΡΟΣΜΕΝΩ

Προσμένω τῆς ἀγάπης τὸν ἀνθό·
 Ἄλλο δὲν μοῦ ἀπομένει νὰ ποθῶ
 Τὴν ἄχαρη ζωὴ μου νὰ μυρώσει,
 Προσμένω τῆς ἀγάπης τὸν ἀνθό
 Ἄπάνω ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν παθῶν
 Μιὰ θεία βραδυὰ ἰλαρὴ νὰ μὲ λυτρώσει.

Καὶ μιὰς γλυκιᾶς φιλίας τὴ στοργή,
 Σὰν ἄστρου μυστικὴ μαρμαρυγή,
 Τὸ σκοτεινὸ μου δρόμο νὰ φωτίσει
 Καὶ μιὰς γλυκιᾶς φιλίας τὴν στοργή,
 Στὴν πέτρα τῆς ψυχῆς μιὰ νέα πηγὴ,
 Σὰ Βιβλικὸ ραβδί νὰ μοῦ χαρίσει.

Κι ἀκόμα κάποιο χέρι ὅταν πονῶ,
 Στὸ θλιβερό τῆς σκέψης μου οὐρανὸ
 Μ' ἕνα του χᾶδι ἀβρὸν εὐδία νὰ χύσει.
 Κι ἀκόμα κάποιο χέρι ἐρατεινὸ,
 Ὅταν γιὰ τὸ ταξίδι θὰ κινῶ
 Τὰ κουρασμένα μάτια νὰ μοῦ κλείσει.

ΚΑΠΟΙΕΣ ΩΡΕΣ

Περιζώνουν τὴν ψυχὴ μου τὰ σκοτάδια τῆς ἀβύσσου
 Καὶ σὰν βᾶρος σέρνω τ' ἄσπρα μου ἀρχαγγελικὰ φτερά,
 Τὰ φτερά πού μὲ ἀνεβάζαν στὸ θρονί τῆς θείας στοργῆς σου
 Κι ἦταν δύναμη καὶ λάμψη καὶ μονάκριβη χαρὰ.

Κι ὡς βρυκόλακας γυρίζω μὲ βαρὺ χαμένο βῆμα
 — Ἐνα βῆμα ἀπαυδημένο πού δὲν βγάζει πουθενά —
 Πού τοῦ ἀρνήθηκε γαλήνη καὶ δικαίωση τὸ μνημα
 Κι εἶναι κούφια πιά ἡ καρδιά του καὶ τὰ στήθη του ἀδειανά.

Κι εἶμαι ὡς ἄγνωστος καὶ ξένος πρὸς τὰ πάντα ὀλόγυρά μου
 Καὶ μονάχα κάποιες ὥρες σὰν σὲ Βαλπουργεῶν βραδυὲς
 Σέρνω πίσω μου ἄγριο πλῆθος φαντασμάτων, τὰ ὄνειρά μου
 Τὰ νεκρά, μὲ κάποιες ἄλλες δίχως λύτρωση καρδιές.

ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟ ΑΙΝΙΓΜΑ «ΛΕΜΕΣΟΣ»

Μ' αὐτὸ τὸ σημείωμα δὲν ἔχω τὴν ἀξίωση πὼς προσφέρω τελειωτικὴ λύση στὸ αἶνιγμα. Ἀπλούστατα συζητῶ κάποιες γνώμες, ἐκφράζω μερικὲς ἀπόψεις καὶ διατυπώνω ὠρισμένα συμπεράσματα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς οἱ εἰδικοί θὰ θελήσουν νὰ ἐρευνήσουν ἀκόμη περισσότερο καὶ νὰ συνεχίσουν. Προτοῦ προχωρήσω, ὅμως, ὀφείλω νὰ ἀναφέρω πὼς ἀφορμὴ γιὰ ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὸ θέμα τοῦτο ἔδωκε τὸ ἄρθρο τοῦ Ἑγγλοῦ ἀρχαιολόγου, τοῦ γνωστοῦ Κυπριολόγου, Sir George Hill: «Two Toponymic Puzzles, Nemesos—Limassol, etc.»¹⁾. Ὅπισθογράφω τὰ ἐπόμενα λόγια του ποῦ ἀποτελοῦν τὴν τελευταία παράγραφο τοῦ ἄρθρου του: «In the preceding notes I have but scratched the surface of the questions at issue; I leave it to more expert philologists to produce more satisfactory results».

Ὁ πρῶτος ποῦ μελέτησε ἐπιστημονικὰ τὸ ζήτημα ἦταν ὁ Καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σ. Μενάρδος, Λεμεσιανὸς αὐτός, σ' ἓνα τοῦ ἄρθρου μὲ τίτλο «Λεμεσός».²⁾ Μὰ ὁ Μενάρδος ἐνδιαφέρθηκε περισσότερο γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦ ποιὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος ποῦ πραγματικὰ κατόρθωσε νὰ καθορίσει σύμφωνα μὲ ἱστορικὲς μαρτυρίες στὰ κείμενα ἀρχαίων βιβλίων καὶ ἀρχαιότερων χειρογράφων. Γιὰ τὴν ἐτυμολογία ἢ τὴν προέλευση του δὲν διατύπωσε καμμιά γνώμη.

Ἡ «Λεμεσός» δὲν συναντᾶται σὲ ἀρχαῖες ἐπιγραφὰς καὶ δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους γεωγράφους Στράβωνα καὶ Πτολεμαῖο. Ὡς «Νεάπολις» σημειώνεται στὸ Βίο τοῦ Ἀγίου Αὐξιβίου. Ἐκεῖ ἀναφέρεται πὼς Τυχικός ὁ 1ος ἔγινε ἐπίσκοπος «Νεαπόλεως» καὶ ἡ πηγὴ τούτη πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ τὸν τέταρτο αἰῶνα.³⁾ Τὸ 451 μ. Χ. εἶναι γνωστὴ ὡς «Θεοδοσιάς» ἢ «Θεοδοσιανή».⁴⁾ Στὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο τῆς Ἰωάννη.⁵⁾ Γιὰ πόσον καιρὸ ἔμεινε γνωστὴ μὲ τὰ ὀνόματα «Νεάπολις» ἢ «Θεοδοσιάς» δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καθορισθεῖ. Ἐνα πρᾶγμα εἶναι βέβαιο πὼς μὲ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ὄνομα κι ὡς «Λεμεσός», πιὸ ὕστερα, πήρε σιγὰ-σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ τὴ θέση τῆς «Ἀμαθοῦντος» ποῦ κρατήθηκε ὅμως ὡς ἔδρα ἐπισκόπου ἴσαμε τὸν δωδέκατο αἰῶνα⁶⁾. Ἀπουσιάζει ἀπὸ τοὺς καταλόγους τοῦ Ἱεροκλῆ (535 μ. Χ. περίπου) κι' ὁ Γεώργιος ὁ Κύπριος τὴν ἀγνοεῖ.

1) *Journal of the Warburg Institute*, vol. 2, No. 4 (ἑλλ. μετάφραση Ἰντιάνου στὰ *Κυπριακὰ Γράμματα*, Δ (1939), 438) κέξ. καὶ πρβλ. Sir George Hill, *A History of Cyprus*, Cambridge, 1940, vol I, σ. 265. Ἀπὸ δῶ δανείζομαι μερικὲς παραπομπές.

2) Ἐφημ. *Νέα Ἡμέρα* Τεργέστης, ἀρ. 471, 1903 (δὲς ἀναδημοσίευση του: Ἐφημ. *Σάλπιγξ* Λεμεσοῦ, 22/2)1903 καὶ Ἐφημ. *Ἀλήθεια* Λεμεσοῦ, ἀρ. 280, 1903). Πιὸ σύντομα ἔγραψε γιὰ τὸ ἴδιο θέμα στὸ *Τοπωνυμικὸ τῆς Κύπρου*, Ἀθηνᾶ, XVIII, (1907) σ. 324—5.

3) AA. SS. 19 Феβρ., σ. 128

4) Mansi, *Consil*, vi, col. 578.

5) Θεοδώρου, Ἐπισκόπου Παφου, *Βίος Σπυρίδωνος*, ἔκδ. Παπαγεωργίου ἐν Ἀθῆναις, 1901, κεφ. 23, 95 κέξ.

6) Sir George Hill, *A History of Cyprus*, vol. I, σ. 265, σημ. 3.

7) De Thematisibus I, 15.

Ὡς 'Νεμευός' ἢ 'Νέμεβος' συναντᾶται σὲ χειρόγραφα τοῦ ἔργου τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.⁷⁾ Στὴν 'Ἀλεξιάδα' τῆς Ἄννης Κομνηνῆς ἀναφέρεται ὡς 'Νεμεσός'.⁸⁾ Σὲ τέσσερα χειρόγραφα τῶν 'Γεωγραφικῶν' τοῦ Πτολεμαίου ἀπέναντι στὴ λέξη 'Ἀμαθοῦς', στὸ περιθώριο, καταχωρεῖται ἡ λέξη 'Νεμεσός'. Στὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ρηγίνου⁹⁾ ποῦ σ' αὐτὴ παραπέμπει ὁ Μενάρδος, τὰ ὀνόματα 'Νεάπολις' καὶ 'Λεμεσός' συμπλέκονται: 'νέα πόλις Λεμεσοῦ' καὶ 'Νεάπολις Λεμεσοῦ'. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς προσδιοριστικῆς γενικῆς 'Λεμεσοῦ' ἀφήνει νὰ νοηθῆί πῶς τὸ τοπωνύμιον 'Λεμεσός' προϋπήρξε κάποτε τῆς 'Νεαπόλεως'. Καὶ σήμερα ἀκόμη ἡ φήμη τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου (ἐπισκόπου τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν Λάρνακος καὶ Λεμεσοῦ) ἔχει ὡς ἐξῆς: [Νικοδήμου] τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου Μητροπολίτου Κιτίου τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Κιτίου καὶ Προέδρου Ἀμαθοῦντος, Νέας πόλεως Λεμεσοῦ καὶ Κουρίου...» Ἴσως ὅμως νὰ εἶναι πολὺ νεώτερη ἡ διατύπωσις τούτῃ τῆς φήμης.¹⁰⁾ Ὁ Ἀρχμ. Κυπριανός στὴ Χρονολογικὴ τοῦ Ἱστορία μιᾶ γιὰ ἐπίσκοπο 'Νεαπόλεως Λεμεσοῦ'.¹¹⁾ Ὁ Ἀρχπ. Σιναΐου Κωνσταντίου γράφει: «Μετὰ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀμαθοῦντος ἐστὶν ἡ πάλαι ποτὲ Νεμεσός καὶ Λεμεσός κατὰ φθορὰν καλουμένη τανῶν.»¹²⁾ Παραδείγματα γιὰ τὴ μετατροπὴ τοῦ ν σὲ λ δίνει ὁ Σακελλάριος¹³⁾ τὰ *παλαιστρα*—*παλαστρα*, *πλεμόνι*—*πνεύμων* κὶ ὁ Μενάρδος¹⁴⁾ τὸ *μῆνιγγες*—*μηλίγγια*.

Ἔτσι ἀπὸ τὰ παραπάνω γίνεται φανερό πῶς ἡ 'Νεάπολις' ἢ 'Θεοδοσιάς' ἢ 'Θεοδοσιανή', ἢ 'Νεμεσός', ἢ 'νέα πόλις Νεμεσός', ἢ 'Λεμεσός' ἦταν καὶ εἶναι μιὰ ἢ ἴδια πολιτεία, κὶ ἀκόμη ἀποκαθίσταται ὁ σωστός τύπος τοῦ ὀνόματος.

Γιὰ τὴν ἐτυμολογίαν ἢ τὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος Ἀρχμ. Κυπριανός γράφει: «Νεάπολις, πόλις νεωτέρα: ... ἐκτίσθη ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλεῖς Λουζιανούς καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν πρῶτον Γουτδον, ἔτει 1196, εἰς τὴν μὴν τῆς πατρίδος τοῦ καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν Λεμεσόν, ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτῆς Λιμόσινο λεγομένην ἐκ μιᾶς ἐπαρχίας τῆς Φράντζας' ἦταν πρῶτον ἐκεῖ ἓνα μέγα δάσος' ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐκράζετο πρότερον Νέμεσος.»¹⁵⁾ Τὰ ἴδια περίπου ἐπαναλαμβάνοντας ἀπὸ τὸν Hackett—Παπαϊωάννου.¹⁶⁾ Δηλαδὴ τὸ 'Νέμεσος' σχετίζεται μὲ τὴ λέξη 'νέμος' ποῦ σημαίνει μεγάλο δάσος. Ἡ παραγωγὴ ὅμως θεωρεῖται ἀπαράδεκτη.¹⁷⁾

Κατὰ τὸν Καθηγ. J. L. Myres ἡ ἀρχαιότης τῆς Λεμεσοῦ δὲν προχωρεῖ πέραν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνοφαινικοῦ χρόνου, γιὰ τὰ παλαιότερα εὐρήματα στὴν περιοχὴ τῆς ποῦ προέρχονται ἀπὸ τάφους στὴ ΒΑ ἄκρη

8) Alex. ix, 2, 432: Bonn.

9) ἔκδ. Λεμεσοῦ, σ. 8.

10) Hackett—Παπαϊωάννου, *Ἱστορ. τῆς Ὀρθοδ. Ἐκκλ. τῆς Νήσου Κύπρου*, ἐν Πειραιεῖ, 1927, σ. 78—9.

11) ἔκδ. Ἐνετίας, 1788, σ. 391.

12) *Περιγραφή τῆς Μονῆς Κύκκου*, Ἐνετίησι, 1819, σ. 141.

13) *Τὰ Κυπριακά*, II, 1891 σ. μς'.

14) *Τὸ Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου*, Ἀθηναί, XVIII, (1907), σ. 324—5.

15) *op cit.*, σ. 32.

16) *op cit.*, σ. 85.

17) Sir G. Hill *Two Toponymic Puzzles etc.*, 376.

τοῦ Δημοτικοῦ Κήπου ἀνάγονται σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ.¹⁸⁾ Ἀρχαιότερα εὐρήματα πού ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ μόλις τελευταίως, πίσω ἀπὸ τὸν βόρειο τοῖχο τοῦ ἑλληνικοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ σ' ἀπόστασι μισοῦ μίλου ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν, πού σ' αὐτὴ βρέθηκαν οἱ προαναφερμένους ἑλληνοφοινικεῖς ἀρχαιοτήτες, ἀνεβάζουν τὴν ἀρχαιότητα τῆς Λεμεσοῦ σὲ πολὺ ἀρχαιότερη ἐποχὴ. Σύμφωνα μετὰ ἀνακοίνωση τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων Κύπρου σχετικὰ μετὰ τὴν τελευταία τοῦτη ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψη, ἡ ἀρχαιότητα τῆς Λεμεσοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τέλος τῆς 3ης χιλιετηρίδας π. Χ.¹⁹⁾ Ἐπίσης ἐνάμισυ μίλι μακρὺ ἀπὸ τὴν πόλη, ἀνάμεσα στὰ χωριά Πολεμίδια καὶ Ἀγία Φύλαξις, στὴν τοποθεσίαν «Οὐφκιά» ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ τάφοι τῆς 3ης Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, 1600—1200 π. Χ.²⁰⁾ Ὁ Sir George Hill, σὲ μιὰ ἄλλη μελέτη του,²¹⁾ ἐκφράζει τὴν ὑπόνοιαν πὼς ἡ *Kartihadast* πού ἀναφέρεται μετὰξὺ τῶν Κυπριακῶν πόλεων στὸν κύλινδρο τοῦ Ἐσαρχαδδῶν (673)12) π. Χ.) ἦταν ἡ Ἕνεάπολις—Λεμεσός. Ὁ Casson²²⁾ ἐξάλλου θεωρεῖ πιθανώτερο τὸ ὅτι ἡ Καρτιχαδάστ ἦταν τὸ Κίτιο, μὰ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Χίλλ εἶναι πειστικώτερα. Πάντως δὲν ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ ὡς τὰ τώρα στὴν Ἀμαθοῦντα εὐρήματα ἀρχαιότερα τῶν ἑλληνοφοινικικῶν εὐρημάτων τῆς Λεμεσοῦ.

Ἔτσι μιὰ πού δὲν ὑπάρχει ἀρχαιολογικὸ ἐμπόδιο ἔχω σχηματίσει τὴν ἰδέαν ἢ σωστοτέρα ὑποθέτω πὼς ἡ λέξις Ἕνεμσός—Λεμεσός, σύμφωνα μετὰ τίς παρακάτω σκέψεις, εἶναι προελληνικὴ, δηλαδὴ, ἀνήκει στὴν ὁμοταξίαν ἐκείνῃ τῶν λέξεων πού τὰ ἑλληνικὰ φύλα δανείστηκαν ἀπὸ τοὺς κατοικοῦς τῶν μερῶν πού εἶχαν καταλάβει καὶ ἀποικίσει. Πρῶτος ὁ Sir Arthur Evans ἔκανε τὴν τέτοια παρατήρηση κατὰ ἓνα γενικώτερο τρόπο: «Of a Minoan colonial influence, accompanied by parallel phenomena in a more intensive shape than is to be found on the neighbouring Anatolian coastlands, we have a still more striking example on the same side in the case of Cyprus. Here the aboriginal element represented by Kinyras the son of Sandon, the Teukrids of Salamis, and by such local names as Tamassos and Nemessos seems to have been identical with that of the neighbouring Cilician littoral, and belonged therefore to the Easter branch of the same ethnic group as the indigenous population of Crete.»²³⁾ Ἀπορῶ γιὰ τοιοῦτο λόγο ὁ Sir George

18) *Catalogue of the Cyprus Museum*, Oxford, 1891, σ. 81, ἀρ. 1501.

19) Ἡμερ. 5/7/1940: «While A. R. P. trenches were being dug in the area of Ayios Nicolaos quarter at Limassol a number of Early Bronze Age tombs were discovered. A few of these tombs have been cleared by the Antiquities Department and the finds discovered in them show that they belong to the 3d Millenium B. C. This is very important as it brings the history of the town of Limassol back to the third millenium while until recently authors believed that the earliest stage of that town did not go farther than the 6th cent., B. C.»

20) M. P. 165, bl. 95 καὶ CMRR, 1160. Ἡ παραπομπὴ σὲ τοῦτα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα γίνεται μετὰ τὴν ἄδεια τοῦ Πρ. Διευθυντῆ τοῦ Τμήματος κ. Δικαίου.

21) *Amathus* στὸ *Ann. del' Inst. de Phil. et d'Hist. Orient. et Slave.*, t. v (1937), *Mélanges Em. Boisacq*, σ. 486—7 (ἑλλ. μετ. Ἀντ. Ἰντιάνου, *Κυπριακὰ Γράμματα*, Δ (1940) 561 κέξ).

22) *Ancient Cyprus*, London, 1937, σ. 147.

23) *Scripta Minoa*, Oxford, 1909, σ. 68. Τὰ δυὸ *ss* ὅμως τοῦ *Nemessos* δὲν ὑποστηρίζονται ἀπὸ τὰ κείμενα. Ὁ Περιοσιτάνης χρησιμοποίησε τοῦτο τὸ ἀπόσπασμα σχετικὰ μ' ἄλλο συγγενικὸ πρόβλημα: *Γενικὴ Ἱστορία*, Λευκοσίαν, 1910, σ. 928.

Hill δὲν ἔλαβε ὑπόψη του τούτη τὴ γνώμη τοῦ Ἡβανς. Ἐξηγοῦμαι: ὁ γλωσσολόγος καθηγ. Kretschmer εἶχε ἀνακαλύψει πρῶτος τὴν ὑπαρξὴ στὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὀρισμένων λέξεων, πρὸ πάντων τοπωνυμίων, μὲ τὴν κατάληξιν σὲ *τιός* ἢ *σός*, *νθος* ἢ *νδος*, ὅπως λογουχάρη: Παρνασσός, Ὑμητιός, Κόρινθος, Πίνδος, τερέβινθος, ἀσάμινθος, κλπ, πού καθὼς ἀπόδειξε δὲν ἦταν ἑλληνικὲς καὶ πῶς ἀνῆκαν στὴ γλῶσσα τοῦ προελληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας, τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας.²⁴ Ἄν στὴν ἀπέναντι ἀκτὴ ἔχουμε ὀνόματα σὰν καὶ τούτα: Τελμησσός, Τερμησσός, Ἀκαλισσός, κλπ καθόλου ἀπίθανο πῶς καὶ ἡ Κύπρος εἶχε τὰ δικά της ὀνόματα μὲ τὶς ἴδιες καταλήξεις μιά πού τὰ ἴδια προελληνικά φύλα στίς ὕστερα ἑλληνικὲς χώρες ὑπῆρξαν οἱ ὑπεύθυνοι δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν προελληνικῶν περιόδων τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ.²⁵)

Ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Λεμεσοῦ²⁶) προέρχεται ἡ ἐπιγραφή σὲ δυὸ κομμάτια, στὸ Ashmolean τοῦ Ὁξφόρδης γραμμένη στὸ Κυπριακὸ κλασσικὸ ἀλφάβητο. Κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ διαβαστεῖ στάθηκε μάταιη, (ἡ ἀντίθετη περίπτωσις στὴν Πραισὸ τῆς Κρήτης)²⁷) Ὁ Ψευδο-Σκύλαξ²⁸) ὀνομάζει τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμαθούνας *αὐτόχθονες* καὶ προσθέτει πῶς ὑπῆρχαν ἄλλες βαρβαρικὲς πόλεις στὸ ἐσωτερικὸ πού μιλοῦσαν μιά ἰδιαιτέρη γλῶσσα, τὴν Ἑτεοκυπριακὴ. Ὁ Θεότομπος²⁹) ἐπίσης πίστευε πῶς οἱ Ἀμαθούσιοι ἦταν τὰ ἀπομεινάρια τοῦ προελληνικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Κινύρα πού ὁ Ἀγαμέμνωνας καὶ οἱ Ἕλληνες ἐδιώξαν ἀπὸ τὸ νησί σὰν πῆραν τὴν Κύπρο. Ἔτσι καταφαίνεται πῶς στὴν περιοχὴ τῆς Ἀμαθούνας—Λεμεσοῦ εἶχαν ἐπιζῆσει σιτοὺς κλασσικοὺς χρόνους προελληνικά φύλα πού μιλοῦσαν σὲ κάποια μὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα πού χρησιμοποιοῦσαν τὴ συλλαβικὴ γραφὴ τῆς Κύπρου γιὰ νὰ τὴ γράφουν.

24) Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, Göttingen, 1896, σ. 401. Ὁ Fick ἐτοίμασε κατάλογο τῶν ὀνομάτων αὐτῶν στὸ ἔργο του *Vorgriechische Ortsnamen als Quelle für die Vorgeschichte Griechenlands*, Göttingen, 1905, καὶ ὁ J. B. Haley ἔδειξε τὴ διασπορά τους σὲ εἰδικὸ χάρτη στὸ *Amer. Journ. Archeol.* XXXII, 1928, Nilsson, *Homer and Mycenae*, London, 1933, σ. 64 κξ. καὶ J. L. Myres, *Who were the Greeks*, California, 1930, σ. 89 καὶ 94—6.

25) C. W. Blögen, *The Coming of the Greeks*, *Am. Journ. Arch.*, XXXII, 1928, σ. 146 κξ. Οἱ σχέσεις βέβαια τοῦ προελληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κύπρου μὲ τὸν προελληνικὸ πολιτισμὸ τῆς Ἑλλάδας, τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας δὲν εἶναι ἀκόμη πλήρως ἐξακριβωμένες. Ὁ Myres, *Traq' VI* (1939) 75, ἐν τούτοις, γράφει γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Κύπρου μὲ τὴν Μ. Ἀσία: [Cyprus] contributed its copper to mainland neighbours, but it is difficult to discover what it received in return, except an Anatolian strain in its population...» Φρονεῖ δὲ κατόπι κι ἀπὸ τὶς ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις τῆς νεολιθικῆς Ἐρήμης πῶς ὁ Κυπριακὸς πολιτισμὸς τῆς πρώτης ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἦρθε στὴν Κύπρο ἐτοιμὸς ἀπὸ τὶς ἀντικρυνὲς μικρασιατικὲς ἀκτὲς.

26) Κατὰ πῶς μὲ πληροφόρησε ὁ ἀγοραστής καὶ δωρητὴς της στὸ Ashmolean Museum καθηγ. Myres ἡ ἐπιγραφή βρέθηκε σὲ μιά τοποθεσία κοντὰ στὸ στρατόπεδο τῶν Πολεμιδιῶν. Νᾶναι ἡ τοποθεσία «Οὐφκιά»;

27) Oberhammer *Kypros*, Pauly—Wissowa R. E Ἐδῶ γίνονται παραπομπὲς σὲ προηγούμενες δημοσιεύσεις. Βλ. ἐπίσης βιβλιογραφία στὸ προαναφερόμενο ἄρθρο τοῦ Χίλλ *Amathus* (σ. 489) καὶ J. L. Myres, *Who were the Greeks?* σ. 94—5 καὶ σ. 554, σμμ. 20. Πρβλ. Sir G. Hill, *A Hist. of Cyprus*, σ. 53, σμμ. 3, καὶ σ. 5. Casson, *op. cit.*, σ. 68.

28) Müller, *Geogr. Gr. Min.* I, σ. 77, Σκύλαξ, κεφ. 103.

29) Müller, *F. H. G.* I, σ. 295, ἀπ. III.

Δυνατό νά παρατηρηθεῖ ὅμως πῶς τὸ 'Λεμεσός' προφέρεται καὶ γράφεται μὲ ἓνα κι ὄχι διπλὸ σ. Ὑπάρχει ἡ γνώμη πῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ εἰς *σός* μποροῦν καὶ πρέπει νά γράφονται μὲ ἓνα σ.³⁰⁾ Καὶ τὸ Ὅμηρικὸ 'Τεμέση' ἂν βέβαια ἐπιτρέπεται νά ἐξισωθεῖ μὲ τὴν Κυπριακὴν 'Ταμασόν,' δὲ γράφεται μὲ διπλὸ σ.³¹⁾ Οἱ σημερινοὶ Κύπριοι, πάντως, προφέρουν, ἐκτός σὲ μερικές περιπτώσεις, τὰ διπλὰ σύμφωνα.³²⁾ Μπορεῖ λοιπὸν τὸ 'Λεμεσός' νά θεωρηθεῖ ὡς προελληνικὸ τοπωνύμιον;

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

30) Ὁδ. Τ. 477 'Παρνησόνδε', 432 'Παρνησοῦ' Ἰλ. 522 'Κηφισόν,' 646, 'Κνωσόν' Ὁ Χατζιδάκις, *Σύντ. Ἰστ. Ἑλλ. Γλώσσας*, Ἀθῆναι, 1915, δίνει 'Ἰλισός' 'Λάρισα'.

31) O. Davies στὴ μελέτη του *The Copper Mines of Cyprus*, Ann. Bri. Sch Ath., XXX, σ. 74 κέξ. θεωρεῖ τὴν Τέμεσα τοῦ Βρουττίου ὡς τὴν Ὅμηρικὴν Τεμέση. Δὲς γιὰ τὴν ἀντιθετὴ ἀποψη Casson, op. cit. σ. 122.

32) Μενάρδου, *Φωνητικὴ τῆς διαλέκτου τῶν σημερινῶν Κυπρίων* Ἀθηνᾶ 6 (1894). Πρβλ. Χ. Γ. Παντελίδου, *Φωνητικὴ τῶν νεοελλ. ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας*, ἐν Ἀθῆναις, 1929. σ. 28 κέξ.

ΑΝΘΡΩΠΗ

Τὰ ἐρατεινὰ χαμόγελα, τ' ἄθῶα σου τὰ φιλιὰ
κάποιαν αὐγὴ ἀνθορρόησαν, λευκὴ μου ἄμυγδαλιά.

Τὰ μάτια σου τὰ διάφανα, τὰ μάτια τὰ ὄλο φῶς,
στ' ἀνήλιαγα ἐσβυστήκανε κύματα τῆς Στυγός.

Τὰ μάγουλα σου τὰ χλωμά, τοῦ στήθους σου οἱ ρυθμοί,
ποιὰ νούφαρα, ποιὰ κρίνα καὶ ποιοὶ φτερουγισμοί ;

Νᾶχ' ἀηδονιοῦ κελάϊδισμα, κορυδαλλοῦ φτερό,
θὲ νᾶπλωνα τὸ θρῆνο μου ψηλά ὡς τὸν οὐρανό.

Κι' ἂν πέταξες, ἀγάπη μου, σὰν ὄνειρο γοργό
τὴ μνήμη σου τὴ ἄμετρη, μελίσι μου, τρυγᾶ.

Τόση ὁμορφιά σὲ τόσο μικρότατη ζωὴ
ποιὰ χώρεσε ποτέ της, γλυκειά μου, ἀνθορροή ;

Τόσο ἄρωμα σὲ τόσο ἐφήμερο κορμὶ
ποιὸς χώρεσεν ἀνθῶνας, μικρὸ μου γιασεμί ;

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

ΕΝΑΣ ΣΚΑΘΑΡΟΣ

[Χαρισμένο στη Δροσούλα]

Τὴν πρώτη νύχτα δὲν τοῦδῶσα προσοχή. Ἦμουν κλεισμένος στὸ δωμάτιό μου καὶ διάβαζα. Κ' ἤμουν πάλι πολὺ μελαγχολικός. Μὲ συγκλόνιζε τότες ἕνα δράμα πού μοῦχε ἀνατρέψει τὴ ζωὴ μου καὶ πού φοβόμουν μὴπως μ' ὀδηγοῦσε καὶ στὴν αὐτοχτονία ἀκόμα—μιά λύση πού τὴ μελετοῦσα χωρὶς νὰ θέλω (τὴ μελετοῦσαν τὰ εἰκοσιπέντε μου χρόνια), τὴν ἔδωχνα ἀπ' τὸ μυαλό μου κι αὐτὴ ξαναρχόταν ἐπίμονη, σκληρὴ, ἀδυσώπητη...

Ἐκεῖνος πρόβαλε πίσω ἀπὸ ἕνα χοντρὸ βιβλίο στὸ στογγύλο τραπέζι. Περπατοῦσε ἀπάνω σ' ἕνα κομμάτι ἄσπρο χαρτί καὶ τὰ βήματά του, τὰ γλυστρήματά του, ἀκουγόντουσαν καθαρά καὶ δυνατὰ μέσ' στὴ σιωπὴ—βήματα ἀργά, ἀπρόσεχτα καὶ πλατειά (σὰν πλατειά). Εἶχανε μάλιστα, λές, κάτι ἀπ' τὰ βήματα τοῦ τυφλοῦ ἔτσι καθὼς ἔπεφταν μ' ἕνα ξερὸ γρατζούνισμα ἀπάνω στὴν κόλλα, ἀκανόνιστα, ἀσύμμετρα, πότε δῶ, πότε κεῖ, κ' ἔμοιαζαν πάλι μ' ὄλο τὸ ξερὸ γρατζούνισμά τους σὰ νὰ βουτούσαν παλάμες (μικρὰ παλαμάκια) σὲ νερό. Εἶν' ἀλήθεια πὼς δὲν ἀκουγες ἀκριβῶς—ἴσως καὶ καθόλου—τὸ «πλάφ-πλάφ» τοῦ νεροῦ μὰ σίγουρα δαιστανόσουνα τὸν ἦχο αὐτό, δὲν ξαίρω γιατί...

Τὸν ἄκουσα μόλις πάτησε τὸ πόδι του στὸ χαρτί—δὲν μπορούσα νὰ μὴν τὸν ἀκούσω. Γύρισα καὶ τὸν κύταξα ἀδιάφορα.

—Μπᾶ, ἕνας σκάθαρος. Ποῦ βρέθηκες κ' ἐσύ, καῦμένε;...

Ἄφαιρεμένος τὸν παρακολούθησα ἕνα δυὸ λεφτὰ πού περπατοῦσε σκυφτός χωρὶς νὰ μοῦ δῖνη σημασία καὶ σὰν νᾶταν ὀλότελα στὸ σπίτι του. Ὑστερα τὸν ξέχασα...

Τόνη θυμήθηκα τὴν ἄλλη νύχτα ὅταν ξανάκουσα τὸ ἴδιο γρατζούνισμα στ' ἄσπρο χαρτί καὶ τὸν εἶδα νὰ προβάλλει πάλι πίσω ἀπ' τὸ χοντρὸ βιβλίο.

—Πλάφ, πλάφ...

Ἀπαράλλαχτα σκυφτός, ἀμέριμος τραβοῦσε τὸ δρόμο του—τὸν ἴδιο δρόμο τῆς προηγούμενης νύχτας. Χωρὶς νὰ το θέλω τὸν πρόσεξα πιότερο τώρα. (Ὅταν τὸ μυαλό σπάει κάτου ἀπ' τὸ βάρος μιᾶς τρομερῆς ἔγνοιας πού τὸ σαστίζει καὶ τὸ σκοτίζει, τότες, σὲ μιὰ ἀπελπισμένη προσπάθεια νὰ ξεφύγῃ, ἀδράχεται κι' ἀπ' τὰ πιὸ ἀσήμαντα κλωνάρια, ζητάει ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰ πιὸ παιδιάτικα πράματα—νὰ, μὲ τίς κουβέντες ἐνοῦ μωρουδελιοῦ, μὲ τὰ παιγνίδια ἐνοῦ σκυλιοῦ—καὶ δείχνει ἐνδιαφέρο γιὰ κάτι πού στοὺς καλοὺς καιροὺς θὰ τὸ προσπερνοῦσε χωρὶς νὰ γυρίσῃ νὰ τὸ κυτάξῃ. Ἔτσι κ' ἐγὼ ἀσχολήθηκα μὲ τὸ σκάθαρο κείνη τὴ δευτέρη νύχτα τοῦ ἐρχομοῦ του...). Καὶ μοῦρθε ἡ σκέψη: ἤξερε τάχα ποῦ πάγαινε; Φαινόταν πὼς ἤξερε καὶ πολὺ καλά μάλιστα. Καμμιά περιπλάνηση, κανένα λοξοδρόμημα. Ἦτανε, θαρρεῖς, ὁ ἐμποροῦπάλληλος πού πῆγε τὸ δρόμο ἀπ' τὸ σπίτι του στὸ κατάστημα χιλιάδες φορὲς ὡς τώρα—τέσ-

σερις κάθε μέρα, χρόνια ολόκερα... Και τόσο δὲν ἀνησυχούσε ἀπ' τὴν παρουσία μου—ἀκουμπημένου στοῦ ἴδιου τραπέζι—τόσο δὲ μὲ πρόσεχε πού δίχως ἄλλο θὰ πίστευε πὼς εἶχε κάθε δικαίωμα νὰ περάσῃ ἀπάνω ἀπ' τὰ χαρτιά μου... Καὶ πέρασε περήφανος καὶ πολυάσχολος...

—Μπᾶ!...

Δὲν ξέρω ἂν τότε μάτιασα. Ὡστόσο τὸ γεγονός εἶναι πὼς πῆγε ὡς τὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιου, κρεμμάστηκε ἀπ' τὸ σκέπασμα, δὲ μπόρεσε νὰ συγκρατηθῇ καὶ «πιπίτ» ἔπεσε χάμω... Ἐκανε ἓνα ξερὸ κρότο τὸ κορμάκι του σὰν ἀπὸ σπάσιμο μικροῦ κλαδιού. Εἶχε χτυπήσει ἡ ράχη του. Κ' ἔμεινε κεὶ ἀνάσκελα, ἀναποδογυρισμένος, μάτια σαλεύοντας στὸν ἄερα τὶς μαῦρες κλωστὲς τῶν ποδιῶν του. Ἦμουν βέβαιος πὼς ἂν στοῦ πέσιμό του βρισκόταν ὄχι μὲ τὴ ράχη ἀλλὰ μὲ τὰ πόδια, θὰ συνέχιζε τὸ δρόμο του μὲ τὸ ἴδιο ἀδιάφορο καὶ περήφανο περπάτημα σὰ γιὰ νὰ μοῦ πῆ:

—Τί κυτᾶς; Ἐγὼ τὸ ἤθελα νὰ πέσω ἦτανε μέσ' στοῦ πρόγραμμά μου.

Ὅμως δὲν ἔγινε ἔτσι. Ἡ τύχη τὸν ξευτέλιζε κ' ἦταν ἐκεῖ ντροπιασμένος, σπαρταρώντας. Τότε βοήθησα νὰ βρῇ τὰ πόδια του... Καὶ νὰ, μόλις πάτησε ξεκίνησε ἀμέσως χωρὶς νὰ σταθῇ οὔτε μισὸ δευτερόλεπτο λὲς κ' ἦταν κουρδισμένο παιγνιδάκι. Κ' εἶχε ὁ ἄθλιος τὸ ἴδιο πάλι περπάτημα. Ποιὸς ξέρει, ἴσως ἤθελε νὰ μοῦ πετάξῃ στὰ μούτρα:

—Ἦταν καθῆκο σου νὰ μὲ βοηθήσης. Σπουδαῖο πρᾶμα ἔκανες...

Ἐνα μικρὸ ἀτύχημα, ἓνα ἀσήμαντο ἐπεισοδιάκι. Πφ...

Ἐπεισοδιάκι ἔ; Ἄς εἶναι, τὸ δέχτηκα. Μ' ἄρεσε, μάλιστα, αὐτὸ καὶ τὴν τρίτη νύχτα τὸν πρόσεξα περισσότερο. Γιατὶ ἦρθε καὶ τρίτη καὶ τέταρτη καὶ πέμπτη νύχτα. Κάθε νύχτα ἐρχόταν. Πότε νωρίς-νωρίς, πότε ἀργότερα ἢ πολὺ ἀργὰ θὰ ἀκουγότανε νὰ γρατζουνίζῃ μὲ τὰ πόδια του πότε στὴ μιὰ γωνιά, πότε στὴν ἄλλη, πότε ἀπάνω σὲ καμμιά καρέκλα ἢ καὶ στὸ στορογγύλο τραπέζι πάλι. Ἐκεῖ πού περνοῦσε ἡ ὥρα καὶ νόμιζα πὼς πάει, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν περιμένω πιά, ξαφνικὰ ἔφτανε τὸ ψηλαφητό του ἀπὸ κάποιο μέρος τῆς κάμαρας. Εἶχε καταντήσει ὁ νυχτερινὸς μου σύντροφος. Καὶ τὸν ἀγάπησα, τὸν ἀγάπησα καὶ τὸν περίμενα κάθε βράδυ, περίμενα κείνο τὸ πλάφ-πλάφ του πού μαζί μὲ τὴν ἐντύπωση τοῦ πλατειοῦ μοῦδινε καὶ τὴν ἐντύπωση κάποιας ἀγαθότητος καὶ καλωσύνης—ξέρω γώ...

—Ἐτσι περπατοῦν οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι «πλάφ-πλάφ», πλατεῖα κι' ἀσύμμετρα...

Τί ἔκανε, τί ἤθελε κ' ἔβγαινε κάθε νύχτα δὲν ξέρω· δηλαδὴ δὲν ἤθελα νὰ ξέρω. Τὸν εἶχα πλάσει σὰν κάτι ἀγαπημένο πού ἐρχότανε νὰ μὲ συντροφέψῃ μὲ τὸν ἰδιαίτερό του παράξενο τρόπο καὶ δὲ θὰ δεχόμουν ποτὲς ν' ἀκούσω πὼς ἔβγαινε γιὰ νὰ γυρέψῃ τροφή ἢ κάτι ἄλλο γιὰ δικό του λογαριασμό...

Τὸν παρακολουθοῦσα πού περπατοῦσε βιαστικὸς ἀπ' τὴ μιὰ γωνιά στὴν ἄλλη—ὅσο βιαστικὸς μπορεῖ νᾶναι ἓνας σκάθαρος. Ὅταν ἔφτανε κεὶ ἔστριβε τραβώντας γιὰ κάπου ἄλλοῦ χωρὶς νὰ δείξει οὔτε γιὰ μισή στιγμή πὼς σκεφτόταν κι' ἀμφίβαλλε γιὰ ποῦ. Στὸ τέλος μποροῦσε, φυσικά, νὰ ξαναβρισκόταν στοῦ ἴδιου μέρος ἀπ' ὅπου ξεκίνησε, μ' αὐτὸ δὲν εἶχε γιὰ κείνονε καμμιά σημασία καὶ κυτώντας τον θὰ βεβαιωνόσουν πὼς ἦταν πάλι μέσ' στοῦ πρόγραμμά του νὰ κἀνῃ ἓνα φαῦλο κύκλο....

—“Ε, μὰ ὄχι, τοῦ εἶπα. Μὴν κάνης πῶς ἔχεις δουλειά· εἶν’ ἀδύνατο νᾶχης κι ἀπάνω μου δουλειά, βρὲ ἀδερφέ!... ”Ασ’ τ’ ἀστεία... ”

Καὶ τὸν ἔρριξα ἀπαλὰ κάτω... Στάθηκε μιὰ στιγμοῦλα σὰ γιὰ νὰ μ’ ἀπαντήση κ’ ὕστερα ξεκίνησε περιφρονητικά.

— Πλάφ, πλάφ, πλάφ... ”

“Ἴσως ἤθελε νὰ μοῦ ζητήση νὰ τόνε συχωρέσω πού μόλις τώρα μὲ θαινε πῶς δὲν πρέπει νὰ προχωρᾷ κανένας πολὺ μὲ τοὺς ἀνθρώπους... ”

Μὲ τοὺς ἀνθρώπους... ”Αν ἦταν ἀνθρώπος μποροῦσε νὰ τοῦ κακοφανῆ καὶ νὰ μὴ ξανάρθῃ νὰ μὲ συντροφέη. Μὰ στὸ σκάθαρό μου δὲ κακοφάνηκε, ὄχι. ”Ἦξερε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ μαλλῶση μαζί μου ὅ,τι κι’ ἂν τοῦκανα, γιατί ἤμουν πολὺ λυπημένος, πάρα πολὺ, καὶ τὸν εἶχε τόση ἀνάγκη... Καὶ ξανᾶρθε καὶ τ’ ἄλλο βράδυ καὶ τ’ ἄλλο καὶ τ’ ἄλλο ὅλη τὴ φοβερὴ σειρὰ κεινῶν τῶν θλιβερῶν βραδυῶν πού ἴσως μεινοῦν καὶ τὰ θλιβερῶτερα τῆς ζωῆς μου. Δὲ γίνεται ν’ ἀφήνης ἓνα ἀνθρώπο μονάχο, ὀλομόναχο, ἀκόμα κι’ ὅταν σὲ διώχνῃ... ”

Καὶ ξαφνικά ἡ ἐπιμονὴ τοῦ αὐτῆ μοῦ ξανάφερνε τὸ ἐρώτημα : Μὴ πῶς δὲν ἦτανε γιὰ μένα πού ἐρχόταν; Μὰ ἐδιωχνα τέτοια σκέψη ἀμέσως. ”Ὅχι, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴν τὸ λέτε. Γιὰ μένα ἐρχότανε, γιὰ μένα ἔκοβε βόλτες στὰ χαρτιά καὶ στὶς γωνιές... ”

Γιὰ μένα... Κι’ ὅμως δὲ μοῦ τῶδειξε ποτέ· ἔκανε, μάλιστα, πῶς μὲ περιφρονοῦσε... Ὑπάρχουν τέτοια ἐξαιρετικά πλάσματα, πού θυσιάζονται γιὰ σένα, κι’ ὅμως ἀπὸ ἓνα ἐγωϊσμὸ ἀνεξήγητο — ἀνεξήγητο κι’ ὁμορφῶς ὅπως ἓνα ἀκατάδεχτο στίχο — ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη ψυχικὴ περηφάνεια, δὲ θέλουνε νὰ σοῦ τὸ δείξουν. ”Αν τὰ τσακώσης ἀπάνω στὴ θυσία τοῦ θ’ ἀρνηθοῦν πῶς τῶκαναν γιὰ σένα.

—“Ὅχι, ὄχι, ὄχι, ὄχι... ”

Θ’ ἀρνηθοῦνε μὲ πείσμα, θὰ κλάψουνε, κ’ ἴσως-ἴσως νὰ σοῦ κρατήσουν κάκια, ἀκόμα καὶ νὰ σὲ μισήσουνε πού πάτησες στ’ ἀπάτητα τῆς ψυχῆς τους... ”

Ὅσοσο μπορεῖ ἓνας σκάθαρος νᾶχῃ τέτοια ὁμοιότητα μ’ αὐτὰ τὸ διαλεχτὰ πλάσματα; Δὲν ξέρω, γιὰ μένα εἶχε. ”Ετσι τὸν ἔνοιωθα... ”

Καὶ κάποτες — ἔτσι ξαφνικά ὅπως ἦρθαν — πέρασαν οἱ θλιβερές μου νύχτες. Ἡ χαρὰ μοῦ χαμογελοῦσε πάλι, ξαναγάπησα τοὺς ἀνθρώπους κ’ ἡ σκέψη τῆς αὐτοχτονίας μοῦ ἦταν πιά πολὺ μακρυσμένη... ”Ὅλα τελείωσαν. Καὶ μαζί τους τελείωσε κ’ ἡ ἱστορία τοῦ σκάθαρό μου. ”Εφυγε μαζί μὲ τὴ μαυρίλα τους. Ὁ πένθιμος σύντροφός μου χάθηκε, δὲν ἐρχόταν πιά. Ἴσως ἡ ἀλήθεια νᾶναι πῶς θὰ ξαναβγῆκε ἀκόμα μιὰ, δύο, τρεῖς, πέντε νύχτες γιὰ νὰ βεβαιωθῆ πῶς δὲν ἤμουνα τώρα μονάχος καὶ θλιμμένος. Καὶ θὰ βεβαιώθηκε γι’ αὐτὸ ὅταν εἶδε πῶς δὲν τὸν πρόσεχα πιά. Κατάλαβε τότες, πῶς μοῦ ἦταν ἀχρηστος καὶ πῶς γι’ αὐτὸ δὲ θὰ ξαναγύριζα νὰ τὸν κυτούσα. Κι’ ἀποσύρθηκε. Ἀποσύρθηκε ἀθόρυβα αὐτὴ τὴ φορὰ προσέχοντας μὴ γρατζουνίση κάνα γυαλιστερό ἄσπρο χαρτί... ”

Δὲν ξέρω ἂν ἀποσύρθηκε παραπονεμένος ἢ εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική μου εὐτυχία. Δὲν ξέρω ἂν θᾶρχιζαν γι’ αὐτόνε τώρα οἱ δικές μου θλιβερές νύχτες τῆς μοναξιάς κι’ ἂν στὴ μοναξιά του θὰ καταδεχότανε νὰ ζητήση σύντροφο ὅπως εἶχα ζητήσει ἐγώ. Καὶ δὲν ξέρω ἀκόμα νὰ πῶ

—τί ντροπή!— από τότε ακριβώς έπαψε νάρχεται. Μέσ' στο ξαναγέννημα της χαράς μου τόν είχα παραμελήσει, τόν είχα ξεχάσει όπως ο ίδιος τό φαντάστηκε και τό περίμενε. Έτσι όταν πρόσεξα πώς ο σκάθαρός μου εΐτανε χαμένος, ίσως νάτανε χαμένος πολλές μέρες πριν . . .

Δέ θυμάμαι αν λυτήθηκα τότες πολύ. Μά τώρα πού πέρασε ο καιρός, όταν κάθουμαι και συλλογίζουμαι τις θλιβερές εκείνες νεανικές νύχτες, προβάλει πάντα μπροστά μου ένν μικροσκοπικό μαύρο κορμάκι πού γρατζουνίζει μέ τις κλωστές των ποδιών του ένα γυαλιστερό άσπρο χαρτί: εΐναι ο σκάθαρός μου, ο σκάθαρός μου πούγινε όπως κ' οι νύχτες εκείνες μιά ανάμνηση, γλυκεία όμως αυτές γά να μετριάξη την πίκρα της δικής τους. . .

Και ξέρω πώς δέ μπορώ πιά να τόν ξαναβρω. 'Η μοΐρα—καλύτερη άνιχνεύτρα άπ' την παλιά μου υπηρέτρια—θά τόν ανακάλυψε δίχως άλλο κάποιο βράδυ ή κάποιο πρωΐ όπου κι' αν ήταν κρυμμένος. 'Όσοσο κάτι μου λείει πώς αν οι ίδιες θλιβερές νύχτες μέ ξανακυκλώσουν—αν μπορή να ξαναρθή ή νεανική κείνη θλίψη σε μιά γέρικη καρδιά!— τότες ο σκάθαρός μου, ο ίδιος ο παλιός σκάθαρός μου θά προβάλη και πάλι μιά νύχτα πίσω άπ' τό χοντρό βιβλίο, ένω έγώ θάμαι άκουμπημένος στο στρογγύλο τραπέζι. Θά ξαναπερπατήξη άπάνω σ' ένα κομμάτι άσπρο χαρτί βιαστικός, πολυάσχολος, χωρίς να μέ προσέχη, χωρίς να μου δείξη ούτε τόσο δά πώς γιά μένα ξανάρχεται. . . Και τά βήματά του θ' άκουστοϋνε δυνατά και καθαρά μέσα στη σιωπή.

—Πλάφ, πλάφ, πλάφ . . .

(Λευκωσία, 5 του Μάη 1940)

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

ΜΙΑ ΒΡΥΣΗ

"Ελαμνα μέσ' της πορπισιάς την παταλόστραταν
καβάλλαν πα στημ μούλαν μου τσιαττάλιν,
τσι' έσιάστηκα σε μιάν ποταμοδικιάβασην
μιά βρύσην, π-ό-τρεσσιεν νερόν κρυστάλλιν.

'Επηα, πόζεξα, έταΐσα τσι' έπότσια,
έππεσα τσι' έπνασα στο σιός του πλατανιοϋ της,
τσιαι πκιόν να φύω έν έμπόρα πού τα μ' άρρεσεν
ο τόπος της τσι' ή γλύκα του νεροϋ της.

Τσι' έχτισα σπίτιν δίπλα της, τσι' έκόνεψα,
τζι' άρτσιεψα σπόρον, φύτεμαν δεντρούδκια,
να πλάσω την παράδεισον πού ζώντα μου,
να την γεμώσω μέσα μ' άντζελούδκια.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

την κάνει φοβερή στους έχθρους και σεβαστή σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Νά γιατί ὄλα τὰ ἔθνη ἀνάβουνε τώρα τὸν θαυμασμό τους λιβάνι εὐλαβείας στὴν ἠρωϊκὴ Νέα Ἑλλάδα, ποὺ συνεχίζει ἰσάξια καὶ ζωντανεὺει ἔμπραχτα τὶς μεγάλες καὶ ὕψηλές παραδόσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Γιατί ἡ Ἑλλάδα εἶναι μιὰ καὶ ἀδιαίρετη, ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους χρόνους ὡς σήμερα.

Ἐμεῖς οἱ νέοι Ἕλληνες, οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι τῆς μεγάλης Πατρίδας μας, ποὺ πάντοτε πιστεύαμε στὴ Νέα Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀγαπούσαμε—ὄχι μόνο γιατί κληρονόμοις τὴν Παλιά, μὰ προπάντων κλητ. ἀνάλογα μὲ τὶς συνθήκες τῆς, ἔδωσεν ἔργα ὑπέροχα σ' ὄλα τὰ πεδία τῆς ἀνθρώπινης δράσης—νιώθουμε σήμερα μεγαλύτερη τὴ χαρὰ γιὰ τὴ γενναιοψυχία τῆς : γιατί τέτοια τὴν περιμέναμε.

Ἐννοεῖται ἀπὸ τὴν τελειωτικὴν νίκη, ποὺ ἄρχισε κίβλας νὰ διαγράφεται καθαρῇ, τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ θ' ἀκολουθήσουν πιὸ πλοῦσια καὶ πιὸ ὠραία, γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουν οὐσιαστικὰ τὴν νίκη, ἄξιο ἐπιστέγασμα τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνωτερότητας τῆς ἀγέρας τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΞΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟΥΛΛΙ

Πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ λόφου τῆς Καντάρας ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται τὸ περίφημον κάστρον του, ἕνας περισσότερο κρημνώδης ἀλλὰ στενωτέρος λόφος ὕψωνεται ἀποτόμως ἐκ τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Καρπασίας, ποὺ σχηματίζει ἐδῶ μιὰν ράχιν μόνον. Ὡς γεγονός εἶναι ἡ μεσαία ἐκ τριῶν εἰς γραμμὴν προερχὸν ἀριθμουμένον ἐκ τοῦ λόφου τῆς Καντάρας καὶ δύνανται εὐκόλως νὰ τὴν διακρίνη κανεὶς ἀπὸ κάτω ἐκ τοῦ σχήματος τῆς τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς κωνικὴν ζάκχαριν. Οἱ χωρικοὶ τὴν ὀνομάζουσι τὸ «Καστρούλλι» ἢ τὸ μικρόν κάστρον (ἀπὸ τὴν λέξιν castellum) ἐν συγκρίσει βέβαια πρὸς τὸ μεγαλύτερον ὄχυρόν τῆς Καντάρας.

Δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς ὁδηγοὺς ἢ τὰ ἄλλα περὶ Κύπρου βιβλία. Ἀπὸ παλαιᾶς περιγραφᾶς τὰς ὁποίας παρέχουν οἱ βοσκοὶ ἐσχημάτιζε κανεὶς τὴν ἐντόπωσιν ὅτι ἡ κορυφὴ τοῦ λόφου ἐστέφετο μὲ θεμέλια παλαιῶν ὄχυρωματικῶν τῶν ὁποία, ὡς ἀνεφέρον, εἶχον ἔγκαταλειφθῆ εἰς ἡμίτελῃ κατάστασιν ὅταν ἤρχισε νὰ οἰκοδομηθῆ τὸ ση-

μαντικώτερον ὄχυρόν τοῦ λόφου τῆς Καντάρας.

Ὁ λόφος ἢ λοφίσκος ἀπέχει δύο σωστά μίλια ἀπὸ τὸ τελευταῖον καὶ δύνανται νὰ φθάση κανεὶς εἰς αὐτὸν ἐὰν ἀκολουθήσῃ τὸ μονοπάτι μὲ δάσους τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ εἰς τὸ χωριὸν Κῶμη Κεπήρ διὰ τῆς παρεμβαιούσης χαράδρας.

Ὅταν πλησιάσῃ κανεὶς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου δὲν βλέπει οὔτε ἴχνος δρομίσκου ἐπὶ τῆς ἀποκρήνου βορείας πλευρᾶς πλὴν, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, μερικὰς ἀτραποὺς αἰγῶν καὶ ἡ ἀνοδος εἶναι δυσκολωτάτη. Κατὰ τὴν ἀνοδὸν ἕνα τεμάχιον ἀντιτεϊχισματος, τὸ πρῶτον ἴχνος τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐμφανίζεται ὡς μαοτυρία τῆς ὑπάρξεως κάποιου δρόμου ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης. Πράγματι θὰ ἦτο ἡ μόνη προσιτὴ πλευρὰ διότι αἱ ἄλλαι εἶναι λίαν ἀποκρημνοί.

Ἐπὶ τῆ ἀφίξει εἰς τὴν κορυφὴν, κατόπιν ἐπιμόνου ἀναρριχῆσεως, ἐκπλήττεται κανεὶς βλέπων τὸν στενὸν χώρον ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ διότι οὐδεμία ἀπόπειρα ἐγένετο διὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν βράχων. Ἀμέσως κάτωθεν εἰς ῥωγμὴν ἐμφανίζεται δεξαμενὴ λαξευθεῖσα ἐντός τοῦ βράχου, ἐν μέρει γεμισμένη. Εἶναι φανερόν ὅτι προωρίζετο διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν ὄμβριων ὑδάτων διότι οὐδεμία πηγὴ ὕδατος ὕφισταται εἰς τὰ πέριξ. Χαμηλότερα εἰς ἄλλο ἐπίπεδον πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν εὐρίσκεται λάκκος μὲ καλῶς ἐκτισμένον περιστόμιον. Τὸ σημερινὸν βάθος του εἶναι δέκα πόδια περίπου, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἐν μέρει ἐπιχωματισμένος δὲν εἴμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰκάσῃ ὅτι οὗτος ἔφθανε τὸ ἐπίπεδον τοῦ νεροῦ εἰς κάποιον ἀγνωστον, μεγαλύτερον βάθος.

Ἐνα τεμάχιον τοῖχου ἀπὸ ἀπελκηκῆς πέτρας, λευκῆς ἀπὸ τὸν χρόνον ὅπως καὶ οἱ πέριξ βράχοι, στηρίζεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς βορείας πλευρᾶς ἐνὸς χάσματος βάθους εἴκοσι ποδῶν περίπου καὶ μὲ ἀρκετὸν πλάτος. Ὁ τοῖχος βλέπει πρὸς βορρῶν καὶ προωρίζετο νὰ ὑπερασπίζη τὴν φρουρὰν ἢ ὁποία κατέφευγε εἰς τὸ χάσμα ἀποκάτω ἐναντίον τῶν προσβολῶν τοῦ προελαύνοντος ἐχθροῦ.

Κάθοδος εἰς τοῦτο τὸ κοιλῶμα θὰ ἐπετυγχανέτο διὰ κάποιου εἶδους κλιμακος. Περαιτέρω ἔρευνα δύνανται νὰ διευκρινίσῃ τὸ ὑπὸ τῶν βοσκῶν λεγόμενον ὅτι τοῦτο ὁδηγεῖ εἰς σπήλαιον εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ λόφου ὅπου ἡ φρουρὰ θὰ ἠδύνατο νὰ προστατευθῆ κατὰ τῶν ἀγρίων στοιχείων τῆς φύσεως εἰς ταύτην τὴν ἐκτεθειμένην βραχῶδη κορυφὴν.

Τὰ ὀλίγα θραύσματα ἀγγείων τὰ ὁποία δύνανται νὰ περισυλλεγοῦν θὰ συμβάλουν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἡλικίας τῆς σκο-

πιὰς ταύτης, μιὰς πραγματικῆς «βίκλας» ὅπως θὰ εἰμποροῦσε νὰ τὴν ὀνομάσῃ κανεὶς καὶ ὅπως παρόμοιοι τοποθεσίαι ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν βουνῶν ὀνομαζόνται ἀλλαχοῦ τῆς Κύπρου. Ἡ λέξις ἔχει τὴν προέλευσιν τῆς ἐκ τῆς Λατινικῆς, διότι οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου διετήρησαν ἀρκετὰς Λατινικὰς λέξεις εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν τὰς ὁποίας καὶ ἔφεραν μαζί των εἰς τὴν Κύπρον. Τοιαῦτα βί·κλαι εἶχον ἰδρυθῆ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καθ' ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς προστασίαν κατὰ τῶν αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν.

Ὅπωςδήποτε τὰ ἐνδιαφέροντα ταῦτα λείψανα πρέπει νὰ κηρυχθῶσιν «ἀρχαῖον μνημεῖον» καίτοι ἡ ἀπροσιτότης των ὑπῆρξε ἔν τινι μέτρῳ μέχρι τοῦδε ἡ σωτηρία των. Ὀκτώβριος, 1940.

P. ΛΕΜΩΝΙΔΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Τίμου Μαλάνου: «Κριτικά Δοκίμια», Ἀλεξάνδρεια, 1940, σ. 90.

Ἄν τὸ περιεχόμενον τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου περιοριζόταν μονάχα κι ἀποκλειστικὰ στὸ συμμαζέμα μερικῶν ἐπικαιρῶν κριτικῶν ἐπιθετηρῶσιν πού δημοσιεύονται, συνήθως, σύντομες γιὰτί πρέπει, γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο, ἕνα βιβλίον ἢ δημοσίευμα νὰ μὴ περάσει, στον καιρὸ του, ἀπαρηγόρητο, θάλεγα πὼς ὁ τίτλος «Κριτικά Δοκίμια ἦταν καθαρῆ ξιπασιά κι ὀλωσδιόλου ἀνόητος. Τὸ περιεχόμενον ὅμως τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Μαλάνου εἶναι, ἀκριβῶς, ὅ,τι δὲν μοῦ δίνει τὸ δικαίωμα νὰ διασταυρῶσω τὸ ξώφυλλον τοῦ ἐπικολλώντας μιὰ τέτοια χαρακτηριστικὴ ἐτικέττα. Ὁλως τὸ ἀντίθετο, μιὰ πού τὰ λίγα ἐπικαιρα σημειώματα πού περιλαμβάνει γίγουν μερικὲς ἀπόψεις γενικώτερης κριτικῆς σημασίας καὶ τὰ συμπέρασματα πού βγαίνουν ἀπὸ τοῦτες, εἴτε ἄμεσα εἴτε ἔμμεσα, μὲ τὴν μορφήν ἐκείνην πού παίρνουν τὰ obiter dicta, μὲ τὴν πραγματικὴν τους ἐντέλεια καὶ τὸν ἐπιγραμματικὸν τους ἀποκρουσθάλωμα, πού εἶναι κι αὐτὸ ἀποτέλεσμα τῆς αἰσθητικῆς δεξιότητιος τοῦ συγγραφέα, γίνονται αὐτὰ καθ᾽αυτὰ ὀρόσημα καὶ σταθμοὶ γιὰ νέες ἐξορμήσεις πρὸς τὶς περιοχὰς τῆς φαντασίας, τῆς ψυχῆς, τῆς διανοίας καὶ τῆς αἰσθητικῆς πιὸ πέρα. Παντοῦ καὶ πάντοτε κατὰ τὴν περίστασιν ἡ γενέκουση τῆς σκέψης πού δένεται σὲ γνώμη καὶ γίνεται ἐπιγραμμα: «ὁ ἀληθινὸς κριτικὸς ὀφείλει νὰ παραδέχε-

ται καὶ τίς πιὸ διαφορετικὰς ἐκδηλώσεις καὶ νὰ τίς κρίνει μὲ τὰ μέτρα πού προσφέρει ἡ καθ᾽αυτὰ ἰδιαίτερα!» Πόσα καὶ πόσα παρόμοια ἀποσπάσματα δὲ βρίσκουν τὸν ἀναγνώστη σύμφωνο. Θὰ ξεχώριζε, στ' ἄλλα ἰδιαίτερα, εἶμαι βέβαιος, τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἀρθροῦ τοῦ γιὰ τὸν Καρυωτᾶκη πού μ' αὐτὸ ἐπισφραγίζει τὴν ἐχτίμησιν του γιὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ τραγικοῦ ποιητῆ. Συζητεῖ ἐκεῖτερα τὰ προσαποθέμενα προσόντα, τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιὰ τὴ μεταφραστικὴν μετὰγγισιν ἐνὸς ποιητικοῦ ἔργου ἀπὸ τῆ μιᾶ στήν ἄλλη γλῶσσα καὶ διατυπώνει τέτοιες βάσιμες κι ἀναμφίλεκτες σκέψεις καὶ κρίσεις μ' ἕνα λογικὰ καὶ λεκτικὰ τελεσιδικὸ τρόπο, γνώριμο πιά χαρακτηριστικὸ τῆς συγγραφικῆς του ὀριμότητος πού ἀνάγκη νὰ θεωρηθῶν ὡς ἀπόρρητο ἀξίωμα. Κι ἀκόμα θὰ διαφωτιζόταν ἀπὸ τὸ δοκίμιον ἀπάνω στίς «ἀντιθέσεις ὑπερρεαλισμοῦ καὶ ἀγνῆς ποιήσεως», γιὰτί οἱ κατευθύνσεις τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης σχολῆς ξεδιαλύονται μ' ἕνα τόσο προμελετημένον ἐπαγωγικὸν τρόπο πού ἐντυπώνονται ἄσφαλτα καὶ μιὰ γιὰ πάντα στὸ νοῦν ὡς καθοδηγητικοὶ κατευθυντήριοι γνώμονες. Θ' ἀντιληφθεῖ ἀμέσως πὼς πέρασε, τώρα, ὁ καιρὸς τῆς διαρροῆς κι ἀοριστολογίας.

Μὰ τὰ «Κριτικά Δοκίμια» δὲν ἐνδιαφέρουν μονάχα γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν σκέψεων καὶ κρίσεων πού ἐκφράζουν, γιὰ τὴν κανονικότητα τῆς διατύπωσιν των, γιὰ τὴν συγγραφικὴν ὀριμότητα πού παρουσιάζουν, τέλος γιὰ τὸ κριτικὸν κέντρο πού ὄθει σὲ προελάσεις, πτήσεις, αἰωρισμοὺς στὴν πνευματικὴ σφαῖρα. Εἶναι ὡς νὰ γράφτηκαν ἐπιτίηδες γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὸ βιβλίον τῆς λογοτεχνικῆς καὶ λογίας του ζωῆς. Ὅχι βέβαια γιὰτί δὲ θάταν ἀληθινὸ καὶ γνήσιον. Ὅχι γιὰτί μὲσα των, ἀλήθεια, ἀρκετὴ αὐθορμησία, πολλὲς μονόλογος πού ἐμποδίζει νὰ συμβαίνει αὐτὸ. Γιατί καὶ σ' αὐτὸ ὅπως καὶ σ' ὅλα του τὰ συγγράμματα φανερῶνει πὼς διατηρεῖ πλοῦσια παρακαταθήκη ἀπὸ Παρίσι κι ἂν ἀκόμα δὲν ἔχει γνωρίσει, ὅπως ὁ ἴδιος ὀμολογεῖ, τὸ πραγματικὸν Παρίσι τοῦ καλοῦ γούστου, τῆς κομψῆς ἐμφάνισιν καὶ τῆς ἀναπόφευκτα στὸ τέλος ἐπιτηδευμένης εὐγένειας.

Ἄναλυτικώτερα: σ' ὅλα τὰ δοκίμια, ἀνεξαιρέτως, παρατηρεῖ κανένας πὼς ὁ κ. Μαλάνος ὀρέγεται ἄθελα του τ' ἀντίθετα πρὸς ὅλα τὰ τοῦτα τὰ «παρισινὰ» βέλγητρα καὶ παθαίνεται κυριολεκτικὰ γιὰ ὅτι, νωπὸ καὶ πρωτόγονο ἀπ' ὅπου ἀναβλύζουν ὀρμητικὰ καμπύλοι οἱ πίδακες τῆς αὐθορμησίας. Μιὰ τέτοια κοινὴ δῖψα τὰ διαρρέει καὶ γι αὐτὸ παρουσιάζουν κάποιο δυνατόν κ' ἀποχρώντα λόγον γιὰτί δέθηκαν μαζί σ' ἕνα μάτσο πού

τό διακρίνει μιά ύπολανθάνουσα, μιά δυνατή συνεκτική ένότητα. "Έτσι συμβαίνει σχεδόν πάντα και σύμφωνα με κάποιους ψυχολογικούς λόγους ν' αποζητεί κανένας ό,τι αισθάνεται να του λείπει. Και γι αντίπαρβολή πρέπει να θυμηθεί κανένας τα ποιήματα της τελευταίας του συλλογής με τη λεπτή και διάφανη τους επίδραση, ν' ανατρέξει σε παλιούς τόμους του περιοδικού του Πάργα για να τα ξανακοιτάξει σε μίαν άρχαιότερη τους μορφή, να ξαναγύρει άπάνω τους κατόπι και να εispνεύσει όλο τό αγωνιστικό αισθητικό πάθος που αποπνέουν και που μ' αυτό τ' ανάθρεψε ό δημιουργός των για ν' αποβάλουν την ντροπαλότητα κ' έτσι να μπορέσουν να προβάλουν ώριμες και κομψές νεάνιδες στην κατάλληλη ώρα της κοσμικής των εμφάνισης!

Είναι, λοιπόν, δυνατό παίρνοντας τό νήμα της έμμονης τούτης διάθεσης κανένας να περάσει από τους «Μύθους και Ζωγραφίες» ως τό δοκίμιο που πραγματεύεται για τα διηγήματα της Κας 'Αξιώτου. Θά τί συναντήσει διήκουσα, έδω όμως έντονη εκεί υπερβολικά και παθητικά υπερχρωματισμένη: θαυμασμός για την αύθόρμητη ποίηση, τή φαντασμαγορία, τ' όνειρο και τό όνειροπόλημα, ό,τι τέλος είναι άπολύτως άσαρκο κι εύλο. Με τή νοσταλγία, όμως, πάντα στό βάθος για την τέχνη της τέχνης τό παρελθό, την παράδοση, την κληρονομία των αιώνων. Και τότε στη φωνή του γλιστρά και πάλι ή ένάρθη φράση που την υγραίνει τό πνεύμα του συμβιβασμού και της συναλλαγής:

Στό πρώτο δοκίμιο «Μύθοι και Ζωγραφίες» διατρανώνει άπροκάλυπτα την προτίμησή του για τό μύθο και διακηρύττει την αυτοτέλεια που πρέπει να κρατούν οι τέχνες από φόβο μήπως και έπηρεασθεί ή γνησιότητα των. Κι όμως αναγκάζεται σαν έπίλογο να δεχθεί την παλαιότητα συνήθεια του ζωγραφίσματος των βιβλίων που όπηρεζε άφορμή να δημιουργηθούν άληθομόνητες έμορφίες (σ. 27). Γράφει για να κακίσει τόν ποιητή της 'Οδηγίας που σκλάβος του αριθμού του κατάργησε την τύχη που είναι κάποτε ή πιο καλή μοίρα της ποίησης. Και προχωρεί στη συζήτηση των θεωριών του υπερρεαλισμού και της άγνης ποίησης. 'Εξαιρεί τά ζωηρά και γενναιοόδωρα παιχνίδια της φαντασίας κι αναγαλιάζει καθώς αναλογίζεται ή μέθη της όπτικής άπάτης και του θαύματος. Θά υπόγραφε τό άπόφθεγμα των υπερρεαλιστών «τό άσυνήσιμο μου είναι οικείο κ' ή προμελέτη άγνωστη». Κι όμως χωρίς να παύει να έκτιμά μιά τέτοια δήλωση πιστεύει πως και ή μοστροιά και τό λεκτικό παιχνίδι, τόσο με τή προμελέτη

όσο και τή σοφία μπορούν να δώσουν τό άσυνήσιμο. Φρονεί ακόμη πως και στίς δυό θεωρίες υπάρχει ένα ποσοστό άληθείας και τελειώνει κατά την υπαγόρευση της λογοτεχνικής του άνατροφής: «πάντως ή διάρκεια ενός έργου είναι ή κορωνίς μιας συνειδητής εργασίας και μιάς κοπιαστικής όργανώσεως των εύρημάτων, που, κάποτε σ' εύτυχισμένες στιγμές, δεν κοπιάσαμε καθόλου να βρούμε» (σ. 41, 49, 54). Τό ίδιο σχεδόν πρσβείει συγκρίνοντας τό άρχαιόπρεπο έργο του Μάτσα με την Καβαφική ποίηση. Σεχωρίζει τό «Είδωλον» που είναι γραμμένο με μιά μορφή περισσότροφανταστική παρά πραγματική κι όλα τά άλλα ποιήματα που τά χαρακτηρίζει ή ίδια εύγένεια όπως και τά προϊόντα της λεκτικά συγκρατημένης τέχνης των αρχαίων (σ. 62). 'Ενώ κοιτάζει τό άτημέλητο μέρος του έργου του Καρυωτάκη θυμάται τους Γάλλους φανταίσιςτ που τή δουλεύα τους δεν τή διαφέντευε καμιά λεκτική μαγεία μ' αντίθετα κάτι τό πολύ χαλαρό και που μοναδικό της δώρο ήταν ή φωνή της καρδιάς στή συγκινητικότερη εύθηρησία της (σ. 74). Βρίσκει όμως τό αντίρροπο στα πρώτα του τραγούδια και στό μεταφραστικό του έργο. Και τρέχει πάλι έξαλλος ξοπίσω από τόν αύθόρμητισμό της Κας 'Αξιώτου που είναι όπότσο ύποταγμένος σε μιά κάποια σύνδεση και στό ρυθμό μιάς συνειδητής τεχνικής (σ. 84).

Ό κ. Μαλάνος θά εξακολουθήσει έτσι να όρέγεται τό ύπερτροπέταγμα της όπτασίας ενώ προσγειώνεται θά γράφει ποιήματα «ύποταγμένα στην κατεργασία του μυαλού, ενός μυαλού καλλιεργημένου και λεπταισθητού, όχι όμως κι άποστερωμένου από τή λογική, μά θερμομό, τρυφερό κι άβρότατου».

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Νίκης Λ. Πέρδικα: Σκύρος. 'Εντυπώσεις και περιγραφαι—'Ιστορικά και λαογραφικά σημειώματα—'Ηθη και έθιμα—Μνημεία του λόγου του λαού. (Τόμος Ι). Λαογραφικών βραβείων 'Ακαδημίας 'Αθηνών 1939. 'Αθήναι, «Πυρός» 1940. 4ο σ. 313, δρχ. 300.

'Η «Σκύρος» της κ. Νίκης Λ. Πέρδικα, που τό πρώτο της μέρος κυκλοφόρησε σ' ένα όγκώδη και πολυτέλεστο τόμο, περιλαμβάνει, όπως τό δηλώνει, έντυπώσεις και περιγραφές, ιστορικά και λαογραφικά ση-

μειώματα, ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ Σκυριανοῦ λαοῦ. Τὸ ἔργο αὐτὸ πῆρε στὰ 1939 τὸ Λαογραφικὸ Βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, δίκαια, γιατί δημιουργήθηκε ἀπὸ μεγάλη ἀγάπη καὶ προσεχτικὴ παρατήρηση. Χωρὶς νὰ ἔχει τὴν ψυχρότητα καὶ τὴν ἀκαμψία ἐνὸς καθαροῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου, ποῦ θ' ἀπαιτούσε συγκρίσεις καὶ παραπομπές κ' ἐπεξηγήσεις, ὅμως δὲ στερεῖται ἡ «Σκύρος» τῆς κ. Πέρδικα τὸ σπουδαιότερο προσόν ποῦ χρειάζεται σ' ἀνάλογα λαογραφικὰ ἔργα, δηλαδὴ τὴν ἀκρίβεια στὴν παρατήρηση καὶ τὴν πιστότητα στὴν ἀπόδοση τῶν ποικίλων στοιχείων, ποῦ ἀποτελοῦν τὶς πολλαπλῆς ἐκδηλώσεις ἐνὸς ἰδιότυπου λαοῦ ὅπως ὁ Σκυριανός.

Ἦστερ ἀπὸ ἕνα γενικὸ Πρόλογο, ὅπου μὲ συγκίνηση καὶ δικαιολογημένη συμπάθεια μιλάει γιὰ τὶς κρυφές κὶ ἀγνωστες χάρεις τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ, γιὰ τὸν πόντο του τὸν ψυχικὸ καὶ τὶς πνευματικῆς ἐκδηλώσεις του, ποῦ κρατοῦνε ἀπὸ χρόνους πανάρχαιους κάποτε, ἡ κ. Πέρδικα παραθέτει τὶς δικῆς τῆς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴ Σκύρο μαζί μὲ ζωντανές καὶ λαμπρές περιγραφές τῶν φυσικῶν τῆς παράξενων καλλονῶν. Ἔτσι αἰσθητοποιεῖται τὸ περιβάλλον, μέσα στὸ ὅποιο κατόπι θὰ δοῦμε ἀπὸ πρῶτο χέρι τὶς διαφορῆς ἐκδηλώσεις τῆς Σκυριανῆς ζωῆς. Οἱ σκόρπιες ἱστορικῆς πληροφορίες ἐδῶ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τοποθετήσουμε χρονικὰ καὶ νὰ κατανοήσουμε σωστὰ τὴν ἐμφάνιση καὶ διατήρηση ἀρκητῶν μνημῶν ἀρχιτεκτονικῆς, χαρακτηριστικῶν ἐκφράσεων, παραδόσεων καὶ τοπωνυμιῶν. Γιατί, ὅπως καὶ σ' ἄλλους τόπους, ἔτσι καὶ στὴ Σκύρο, ἡ φύση τῆς κ' ἡ ἱστορία τῆς ἐπίδρασαν πολὺ στὴ διαμόρφωση τοῦ λαϊκοῦ χαρακτήρα. Ὁ προσεχτικὸς ἐρευνητὴς ἔχει πολλὰ νὰ ὠφεληθῆ ἀπὸ τὴ μελέτη τους, γιατί ἔτσι μπορεῖ νὰ βγάλει βεβαιότερα συμπεράσματα γιὰ τὴ γένεση, τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν ἐξήγηση ἠθῶν καὶ ἔθιμων καὶ ψυχικῶν ἐκδηλώσεων, ποῦ φαίνονται σκοτεινὰ κὶ ἀξεδιάλυτα στὸ πρῶτο κοίταγμα. Τὰ λίγα λαογραφικὰ σημειώματα τοῦ μέρους αὐτοῦ, προανήκοντα πρὸς τὸ πλούσιον λαογραφικὸ ὄργανο τοῦ ἀκολουθεῖ, κάνουν ἀκόμα πιὸ γλυκευτικῆς κ' ἐνδιαφέρουσες αὐτῆς τῆς περιγραφῆς κ' ἐντυπώσεις.

Ἄλλὰ τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι τὸ δεύτερον, μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Λαογραφία», ποῦ χωρίζεται σὲ δύο μεγάλα κεφάλαια, «Γλῶσσα, ἦθη, ἔθιμα, δοξασίες» καὶ «Μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ». Καθὲν ἀπ' αὐτὰ χωρίζεται σὲ ἄλλα μικρότερα.

Τὸ σύντομο σημείωμα τῆς κ. Πέρδικα γιὰ τὸ Σκυριανὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα μᾶς δείχνει πῶς εἶναι μειχτὸ, γιατί ἔχει χαραχτη-

ριστικὰ ἀπὸ τὶς ἑλληνικῆς γλωσσικῆς ὁμάδες καὶ τοῦ Βορρᾶ (Θράκης, Μακεδονίας κλπ.) καὶ τοῦ Νότου (Δωδεκανήσου, Κύπρου). Δὲ γίνεται ὅμως ἐδῶ λεπτομερειακὴ ἀναγραφή τῶν γλωσσικῶν τύπων τῆς Σκύρου, γιατί βέβαια δὲν ἔβαλε σκοπὸ τῆς ἡ κ. Πέρδικα τὴν ἐπιστημονικὴ ἐξέταση τῆς γλώσσας τοῦ νησιοῦ. Ὡστόσο ὁ μελετητὴς μπορεῖ ν' ἀνατρέξει στὸ πλουσιώτατον ὕλικόν τῶν «Μνημῶν τοῦ λόγου», γιὰ νὰ βρεῖ καὶ νὰ διαπιστώσει τοὺς χαραχτηρῆς τῆς Σκυριανῆς ντοπιολαλιᾶς. Μιὰ συγκριτικὴ ἔρευνα μὲ τὸ Κυπριακὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα θὰ ἔδειχνε πολλῆς ὁμοιότητος.

Ἀκολουθοῦν τὰ ἦθη, ἔθιμα καὶ δοξασίες ποῦ ὑπάρχουν στὴ Σκύρο γιὰ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴ γέννηση ἴσαμε τὸ θάνατον. Κ' ἐδῶ εἶναι φανερῆς οἱ ὁμοιότητες μὲ τὰ κυπριακὰ καὶ μὲ τὰ πανελληνια ἦθη κ' ἔθιμα στὶς ἀνάλογες περιστάσεις, καὶ δείχνουν καὶ διατρανώνουν τὴν ἐνότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τὴν ἀδιάκοπη συνέχεια τῆς πανάρχαιας παράδοσης καὶ κληρονομιάς, —παρ' ὅλες τὶς διαφορῆς, ποῦ τὶς γέννησαν ποικιλίαν ἱστορικῶν, κοινωνικῶν καὶ φυσικῶν (ἔδαφικῶν, κλιματολογικῶν κ. ἄ.) λόγων. Ἡ ζωηρὴ φαντασία ποῦ ἐμψυχώνει ὅλα, ἡ ἀπροσποίητη ἀγάπη στὴ φύση, ἡ λεπτότητα στὴν αἴσθηση τοῦ ὠραίου, ἡ τρυφερότητα ἀλλὰ καὶ λεβεντοσύνη στὸ συναίσθημα, ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ διαύγεια, ἡ ἀπλὴ ὁμορφιά, ἡ πίστη στὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, ξεχειλίζουν πλοῦσια καὶ δυνατὰ, μὲ τρόπο κλασσικὸ κάποτε. Στὴ Σκύρο, ἡ ποίηση ἰδιαίτερα παρουσιάζεται ὠραία καὶ φυσικὴ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, μὲ εἰδωλολατρικὴ κάποτε διάθεση, μὲ πηγαῖο αἶσθημα καὶ χάρη, καὶ μὲ λεπτὸ χιούμορ. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ τόσο ἄφθονα τὰ ποιητικὰ «Μνημεῖα τοῦ λόγου», ποῦ γεμίζουν τὶς 150 τελευταῖες σελίδες τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς κ. Πέρδικα: Τραγοῦδια θρησκευτικὰ, ἱστορικὰ, ἀκριτικά, παραλογές, σατιρικὰ, τῆς ἀγάπης, τῆς δουλιᾶς, μοιρολόγια, γωνικά καὶ ἄλλα, τραγοῦδια σὲ κάθε περίπτωση καὶ σὲ κάθε ἐκδήλωση ζωικῆ, τὶς περισσότερες φορές μὲ ἀληθινὰ ποιητικὴ πνοή, ζοῦνε στὴ Σκύρο, καὶ ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια κληρονομία, καὶ γιατί καὶ σήμερον ἀκόμα δημιουργεῖνται ἄφθονα ἀπὸ καλοὺς λαϊκοὺς ποιητῆς, ἀπὸ τὶς γυναῖκες πρὸ πάντων. Δὲν ξαίρω ἂν καὶ οἱ στυγεροὶ ἄλλοις τόποις τῆς Ἑλλάδος ἐξακολουθεῖ ἀκόμα ἡ δημιουργία δημοτικῶν τραγοῦδιῶν, καὶ μάλιστα τόσο ἔντονα ὅπως στὴ Σκύρο. Στὴν Κύπρο, τουλάχιστον, δὲ συμβαίνει. Ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰ μεγάλα κέντρα, ἡ εἰσχώρηση τοῦ πολιτισμοῦ παντοῦ, ἡ γενίκευση τῆς παιδείας, κάνουν ὥστε νὰ στερεῦνται ἀνεπαρόρθωτα

ὄνδ' ἰ ἀνόθευτες καὶ γάργαρας λαϊκῆς πηγῆς, ἢ καὶ ὕστερ' ἀπὸ λίγο ἢ ἰσοπέδωση καὶ ἡ μίσηση θὰ ἐξαφανίσει τελειωτικά, ἴσως, τίς ἀσφαχηριστικὲς ὁμορφίαι τοῦ κάθε τόπου, δι' ἡν ἰδιαιτέρη ψυχρὸσύνθεση τῶν ἀνθρώπων ἴσους. Μπορεῖ ἡ Σκύρος καὶ ἄλλες ἀπομονωρῶντινές περιοχὲς ν' ἀντέξουν περισσότερο ἢ καὶ ν' ἀντιδρῶν, συνεχίζοντας τὴν ὠραία ἀφαιράδοσιν τοὺς καὶ δημιουργώντας γόνιμα ἀνδράνωσ' αὐτῆ. Ὡστόσο πρέπει νὰ εὐνομηοφῶνοῦμε τὴν κ. Πέρδικα, ποὺ μάζεψε τόσο ὑποκλήσεις ὄλικὸ στό βιβλίον της καὶ μᾶς ἐξέδειξε παραστατικὰ τὸ δυνατό χαραχτήρα τῆς Σκύρου, ὅπως ἐκδηλώνεται στὰ ἤθη, μὴ θέματα καὶ τραγούδια της. Συμπληρώνει ἔτσι τὸ ὅπο σπουδαῖο ἔργο τῆς κ. Ἀγγελικῆς Χαρητζίμη, ποὺ μᾶς παρουσίασε πρὶ χρόνια ἠντιπὴν περίφημη λαϊκὴ τέχνη τῆς Σκύρου, τὴν ἰσομοναδικὴ σ' ὀλόκληρὴ τὴν Ἑλλάδα. Λίγα ἰσοδείγματα τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Σκύρου ἰσομποροῦμε νὰ χαροῦμε στὴν ἐξαιρετὴ δια-ὀλοκόσμηση τοῦ βιβλίου, φιλοτεχνημένη ἀπὸ τὴν κ. Μαρία Καλλάρη.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

Τεύκρου Ἀνθία: Ταξίδι στὸν Ἥλιο.
Τρίπρακτο παιδικὸ δρᾶμα (μὲ τέσσερα τραγούδια). Κύπρος 1940.
80. σ. 52. 1/4.

Τὸ παιδικὸ θέατρο, ἐχτός ἀπὸ τίς φιλοτιμίες καὶ συστηματικὲς προσπάθειες τῆς κ. Μαρίας Π. Ἰωάννου στὸ «Λύκειο Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου», εἶναι ὀλίποτε παραμελημένο στὴν Κύπρον, καὶ μόνο ποὺ καὶ ποὺ κάποιες ἄλλες ἀπόπειρες γίνονται, σκόρπιες καὶ ἀσυστηματοποίητες καὶ χωρὶς σταθερὸ ἀποτέλεσμα. Κι ὁμως εἶναι τεράστια ἡ ὀφέλεια ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ στὰ παιδιὰ μὲ τὸ καλλιτεχνικὸ ζωντανεμα σκηνῶν ἀπὸ τὴ δικὴ τους τὴ ζωὴ: διδάσκονται κ' εὐχαριστιένται, γίνονται κύριοι τοῦ λόγου, τῆς ὀρθῆς ἐκφρασης καὶ τῆς κατάλληλης στάσης στὴν ὀμιλία, καὶ νιώθουν πὼς κάτι καλὸ καὶ ὠραῖο μποροῦν κι αὐτὰ νὰ προσφέρουν στὴν ὀστροφίαν τους. Ἀπὸ τὸ παιδικὸ δρᾶμα τὰ παιδιὰ μποροῦν νὰ μάθουν, ζωντανὰ καὶ παραστατικὰ, ὅσα δὲ θὰ ἦταν δυνατό χρόνια ἠθικῆς ἢ ἄλλης διδασκαλίας νὰ τοὺς ἔδιναν μὲ τὴ θεωρία μόνωχα. Παντοῦ, ὅπου ἡ ἀνατροφὴ κ' ἡ μόρφωση τῶν παιδιῶν βρίσκειται ψηλά, δίνεται μὲ μεγάλη προσοχὴ στὸ παιδικὸ θέατρο, στὸ θέατρο τὸ βγαλμένο ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν καὶ ποὺ παρουσιάζεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ.

Γι αὐτὸ τοῦ κ. Τ. Ἀνθία τὰ παιδικὰ δρᾶματα, «Ὁ Γυϊόκας μας» πρῶτα (1936)

καὶ τώρα τὸ «Ταξίδι στὸν Ἥλιο», εἶναι καλοπρόσδεχτὴ σοδεῖα στὴ μικρὴ μας λογοτεχνία καὶ τὰ μοναδικὰ δημιουργικὰ δραματογραφήματα στὴν Κύπρον μὲ θέμα καὶ ἦρωες τὰ παιδιὰ. Βαθὺς γνώστης τῆς παιδικῆς ψυχῆς ὁ κ. Ἀνθίας, ποὺ τὴν ἐγνώρισε καὶ σὰ δάσκαλος καὶ σὰν πατέρας, παρουσιάζει στὰ ἔργα του φυσικοὺς καὶ ἀληθινούς παιδικούς τύπους, μὲ ἐξαιρετικὴ προσοχὴ, ἀγάπη καὶ τέχνη ἐπεξεργασμένων.

Στὸ «Ταξίδι στὸν Ἥλιο» ἰδιαιτέρα, ἐχτός ἀπὸ τοὺς καθαρά διαγραμμένους παιδικούς τύπους, ἀξιοπρόσδεχτὴ εἶναι ἡ ἀνυψωτικὴ διάθεση ποὺ διαπνέει καὶ διαποτίζει ὀλάκερο τὸ ἔργο, τόσο στὸ πραγματικὸ τοῦ ὀλικό, ὅσο καὶ στὸ σύμβολο τοῦ καθαρά διαφαίνεται μὲς ἀπ' αὐτό: «Ἐνα παιδί προσπαθεῖ νὰ φτιάξῃ ἕνα χαρταετό, ποὺ ν' ἀνεβαίνει ὡς τὸν ἥλιο, καὶ κατορθώνει, ὀχι μόνο μὲ τοὺς ὀραματισμούς του μὰ καὶ μὲ τὴν πραχτικὴ του ἐνέργεια, νὰ ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ του καὶ νὰ παρασύρει καὶ τ' ἄλλα παιδιὰ τοῦ δρᾶματος στὸ ὠραῖο τὸ ὀνειρο, νὰ τὰ μεθύσει μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν ἐπιμονὴ του. Μὰ γιὰ ν' ἀνεβῇ κανένας ψηλά, ὀχι εἶναι καὶ χαρταετός, πρέπει νὰ ἔχει ἰσορροπία, πρέπει ὀλες του οἱ δυνάμεις νὰ προσαρμοστοῦν ἰσοζύγια, ὄστε νὰ τείνουν ἰσορροπημένες κι ἀδάμαστες πρὸς τὰ πάνω, καὶ πρέπει ἀκόμα νὰ λογαριάσει ὀχι μόνο πάνω στὸν ἑαυτὸ του, μὰ καὶ νὰ καλλιεργῆσει τοὺς παράγοντες ποὺ συντελοῦν στὴν ἀνυψωσὴ του, ὄστε νὰ τοῦ γίνων εὐνοϊκοί, βοηθητικοί. Χρειάζεται, δηλαδή, ὀχι μόνωχα ἡ φαντασία καὶ τὸ αἰσθημα νὰ δουλεύουν, μὰ καὶ ἡ λογικὴ καὶ ἡ τάξη. Ἐτσι, ἐνῶ τὸ κύριο κίνητρο στὸ «Ταξίδι στὸν Ἥλιο» εἶναι ἡ φαντασία, καὶ τὸ ἔργο ἀποτελεῖ πραγματικὸ ὕμνο τῆς δυναμικῆς καὶ δημιουργικῆς φαντασίας τῶν παιδιῶν, μὲνι ὀμως στηριγμένο στὴν πραγματικότητ, γερὰ ριζωμένο στὴ γῆς καὶ γι αὐτὸ κ' ἡ ἀνάβαση γίνεται σίγουρη, μὲ τὰ κάτω σκαλοπάτια πλατιά θεμελιωμένα. Ἡ κορφή γάνεται μέσα στὴ θριαμβευτικὴ δόξα τοῦ Ἥλιου, ποὺ φατεινὸς καὶ καλόβολος παραστάτης, ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὄς τὸ τέλος, παραστέκεται στὰ παιδιὰ ὀλοζώντανος, ἐφη-ἐφησος κι αὐτὸς λαμπρὸς, μὲ τὴ χαριτωμένη συντροφία τῶν Ἀχτιδῶν του. Γι αὐτὸ καὶ σπάζουν τὰ σύννορα μεταξύ πραγματικότη-τας καὶ ὀνειροῦ, ὀπως, ἀλήθεια, συμβαίνει στὰ παιδιὰ, ποὺ καὶ τὰ πιὸ ἀπίθανά τους ὀνειροπολήματα, οἱ πιὸ παράτολμες καὶ παράδοξες φαντασιοπληξίες τους τοὺς εἶναι πάντα ζωντανὲς πραγματικότητες. Εἶναι πολὺ ψυχολογημένο αὐτὸ τὸ εὐρημα τοῦ κ. Ἀνθία καὶ καλοβαλμένο μέσα στὸ

ἔργου του, καὶ τοῦ δίνει ἀγνὸ ποιητικὸ χάραχτῆρα.

Τὰ τέσσερα τραγούδια ποῦ ὑπάρχουν στὴν ἀρχὴ κάθε πράξης καὶ στὸ τέλος τῆς τελευταίας, εἶναι χαριτωμένα καὶ ἀπλά, καὶ χαρίζουν στὸ ἔργο ἐξαιρετικὴ ὁμορφιά. Ἀποτελοῦν εὐχάριστον εἰσαγωγὴν στὴν κάθε πράξη, καὶ ἡ ἐντόπωση γίνεται ἀκόμα πιὸ ὑποβλητικὴ μὲ τὴ μουσικὴ τους, τὴ χτισμένη πάνω σὲ λαϊκὰ ἑλληνικὰ καὶ κυπριακὰ μοτιβα.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΟΡΓΚΑ

Τὸ ραδιόφωνο ἔχει μεταδώσει τὸ θλιβερὸ ἄγγελμα τῆς δολοφονίας τοῦ Ρουμάνου ἱστορικοῦ καὶ πολιτικοῦ Νικολάου Γιόργκα ἀπὸ μέλη τῆς φασιστοναζικῆς Σιδηρᾶς Φρουρᾶς στὴ Ρουμανία. Ὁ Γιόργκα γεννήθηκε στὸ Μποτοσάνι τῆς Ρουμανίας στὶς 17 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1871. Κατόπι ἀπὸ ἐπιτυχεῖς σπουδὲς στὸ Ἰάσιο, φοίτησε στὰ Πανεπιστήμια τῶν Παρισίων, τοῦ Βερολίνου, καὶ τῆς Λειψίας. Σὲ ἡλικία 22 ἐτῶν, ἦτοι στὰ 1894, διορίστηκε Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βουκουρεστίου. Ἀκούραστος μελετητῆς τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδας του καὶ χαλκέντερος ἐρευνητῆς σὲ ξένες βιβλιοθήκες καὶ ξένα ἀρχεῖα κατόρθωσε νὰ δημοσιεύσει 20,000 ἔγγραφα ποῦ σχετίζονται μὲ τὴ ρουμανικὴ ἱστορία στὸ ἐπίσημο ἐπιστημονικὸ δημοσιογραφικὸ ὄργανο τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ποῦ τῆς ἔγινε πιὸ ὕστερα ἓνα ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα μέλη. Ἐγράψε πολυάριθμα ἔργα, μελέτες, ἄρθρα σχετικὰ μὲ κάθε πλευρὰ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς χώρας του καθὼς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ρουμανικῆς τέχνης στὴ μητρικὴ του γλῶσσα ὅπως ἐπίσης καὶ σὲ ξένες γλῶσσες, τὴν Ἰταλική, τὴ Γαλλικὴ, τὴ Γερμανικὴ καὶ τὴ Σουηδικὴ ἀκόμα. Τὸ ρεπερτόριο τοῦ ρουμανικοῦ θεάτρου πλουτίστηκε μὲ τραγωδίες καὶ κωμωδίες του ποῦ παίχθηκαν μὲ τὴν πιὸ μεγάλη ἐπιτυχία. Στὰ 1907 ἔβγαине πρώτη φορά βουλευτὴς κ' ἔγινε κατόπι Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Ρουμανικοῦ Κόμματος. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1931 ἔγινε πρωθυπουργὸς καὶ κράτησε τὸ ἀξίωμα ἴσα μὲ τὸ Μάη τοῦ 1932. Ὑπῆρξε Βοηθὸς Καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Σορμπόνης, τὸ δὲ Πανεπιστήμιο τοῦ Κέιμπριτζ τοῦ ἀπένευμε τὸν τίτλο τοῦ Δόκτορος honoris causa.

Τὸ συγγραφικὸ του ἔργο εἶναι μεγάλο καὶ πλούσιο. Ἡ ἱστορία τῆς Κύπρου στὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῶν σταυρο-

φοριῶν τὸν ἀπασχόλησε ἰδιαίτερος καὶ ἐπόμενα εἶναι μελέται καὶ ἄρθρα του κυπριακὸ περιεχόμενο:

Colonia Génoise de Famaguste, Rénue, l' Orient Latin, Paris, 1896, σ. 99—Philip de Mézières et la Croisade au XIVe siècle, Paris, 1896—Geschichte des Osmanischen Reiches, 5 vols, Gotha, 1908-1910—Notes extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XV siècle, Bucarest, 1915-1916—Brève histoire des croisades et de leurs fondations, Terre Sainte, Paris, 1924—Une lettre «de fait part» du roi Janus de Chypre, Rev. Hist. Sud-Est Européen, 3e année, No 79, p. 168-17 Bucarest, 1926—France de Chypre, Paris, 193

Γ. ΠΕΤΡΙΤΗΣ

ΤΥΠΟΣ

Ἡ ἀγανάκτηση τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἱερόσυλὴ ἐπίθεση τῆς Ἰταλίας ἐναντὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ χαρὰ του γιὰ τὶς λαμπρὲς νίκες τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀντικεθρεφτίζεσαι καὶ στὶς Κυπριακὲς ἔφημερίδες ποῦ σχεδὸν μόνο γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ ἀγὼν γράφουν. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ λογοτεχνικὰ ὄρμωσιεύματα εἶναι λίγα.

—Στὴν *Ἐλευθερία* δημοσιεύεται ποίημα τοῦ κ. Κ. Θ. Καρνέρα «Στοὺς Ἑλληνας τῆς Κύπρου» 2, ποίημα τοῦ κ. Τ. Ἀνθία «Ὑμνος στὴν Ἑλλάδα» 3, τοῦ κ. Δ. Θ. Σταυρινίδου «Πῶς ἐγνώρισα τὴν Ἑλλην».

—Στὸν *Ἀνεξάρτητο* ὁ κ. Γ. Γ. γράφει «Οἱ διανοούμενοι κ' ἡ ἐργατικὴ τάξη» 3.

—Στὴν *Ἐσπερινὴ* ὁ κ. Π. Λιμπέρης «Ἡ Ἑλλάδα κ' οἱ διανοούμενοι» 5, «Ἡ Κυπριακὴ βραδία» 9, «Τὸ παιδικὸ θέατρο» 16, «Τὸ ἄχραντο ἑλληνικὸ αἶμα» 23, «Πνευματικὴ Ἐπιστράτευση» 26, ὁ κ. Κ. Κόνωνας «Ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλληνίδων εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας» 18, κριτικὴ τοῦ παιδικοῦ δράματος τοῦ κ. Ἀνθία «Ταξίδι στὸν ἥλιο» 19 καὶ 20, ὁ κ. Π. Πατρικίος «Λορέντζος Μαβίλης» 19, 20, 21, «Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος» 23 25,

—Πῆραμε καὶ τὶς ἔφημερίδες *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, *Χρόνος*, *Παρατηρητὴς*, *Πάφος* καὶ τὰ περιοδικὰ *Ἀπόστολος*, *Βαρνάβας*, *Πάφος*, *Books of the Month*, *Portugal*.

—Στὸ American Journal of Archeology, vol. XLIV No. 3 (July—September 1940), σ. 366-7, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο Cyprus σημειώματα σχετικὰ μὲ τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Π. Δικαίου «An Iron Age Painted Amphora στὸ BSA. XXXVII session 1937—37, pp. 55—72 καὶ τὸ ἄρθρο τοῦ κ. René Dussaud «A Cypro—Phoenician Bronze» στὸ XXXVII, session 1936-7, pp. 92-95.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 3 Νοέμβρη στις αθήουσες του ΑΠΟΕΛ εξέδωκε με κάθε επισημότητα η Κυπριακή Επιτροπή ζωγραφικής και λαϊκής τέχνης. Τα έργα έγκαινία παρευρέθησαν ό Τοποτηρητής κ. Λεόντιος, ό Πρόξενος τής Ελλάδος κ. Δεβέρης κ. ά. Τα έκθέματα ήσαν πλουσιώτατα και μεγίστου ένδιαφέροντος. Η Έκθεση έκλεισε στις 17 Νοέμβρη. Η Έκθεση του Κυπριακού βιβλίου άναβλήθη για να διοργανωθεί πληρέστερα.

Στις 9 Νοέμβρη τό σωματείο ΑΠΟΕΛ οργανώσε έσπερίδα με άναπαράσταση πλουκυπριακού γάμου, και τήν έπόμενη μέρα άνευγάλη κυπριακή γιορτή τό πρωί και τό άπόγευμα στό Στάδιο με παρελάσεις, χορούς, τραγούδια, άπαγγελίες. Οι εισπράξεις άπό τήν Έκθεση, τήν Έσπερίδα και τήν Κυπριακή γιορτή διετέθησαν για τόν Έθνικό άνάγωνα.

Η «Έταιρεία Κυπριακών Σπουδών» έμπεστασε στην Άκαδημία Άθηνών τηλεγράφημα διαμαρτυρίας για τήν Ιταλική επίθεση ενάντια στην Έλλάδα.

Τυπώνεται και κυκλοφορεί στην Άγυπτο ή νοβέλλα «Πέρ' άπ' τό καλό και τό κακό» του Νίκου Νικολαΐδη.

ΒΙΒΛΙΑ

— *Τεύχρον 'Ανθία!* Ταξίδι στόν 'Ηλιο. Τριπρακτο παιδικό δράμα (με τέσσερα τραγούδια) Κύπρος 1940. σ. 52 1/4 1/2.

— C. Raeburn, Water Supply in Cyprus. A General Report, Nicosia, 1940, pp. 32.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Κλ. Λευκωσία. Στο τραγούδι σας υπάρχει άρκετό αίσθημα, τό λείπει όμως δλότελα ό ρυθμός και ή άνώτερη έξαρση. Νά άποφεύγετε τόν έλευθερο στίχο, γιατί είναι πολύ έπικίνδυνος για τούς πρωτόπειρους. Περιμένουμε κάτι καλύτερο άπό σας.—Ν. Φ. ε. θ. Λευκωσία. Για πρώτη άρχή τά ποιήματά σας είναι καλά. άχι όμως δημοσιεύσιμα άκόμη.—Ν. Σ. Β. Βαΐσι. Την «Προσευχή» του Ρενάν δέ θά μπορούσατε να δημοσιεύσετε άπό έλλειψη χώρου και γιατί είναι μεταφρασμένη κιόλας στα έλληνικά. Τό ποιήμα σας θά δημοσιευτεί.—Μ. Γ. Χ. Άραδίππου. Τό δημοτικό τραγούδι πού μάς στείλατε τό κρατούμε, μ' έλο πού δέν προσθέτει νέα στοιχεία στις γνωστές παραλλαγές. Θα ευχαριστηθούμε πολύ να μάς στείλετε και άλλα δημοτικά τραγούδια, μά να φροντίζετε να τά γράφετε άπως σας τά λέγουν χωρίς να τά διορθώνετε. Η πρόζα σας δέν έχει ούτε αίσθημα ούτε τέχνη. Προσπαθήστε να γράψετε κάτι εύκολώτερο και ουσιαστικώτερο άπό τά κούφια ώραιόλογα με τά πολλά άποσιωπητικά.

ADAMOS J. ANTONIADES

PAINTER & DECORATOR

By Appointment to His Excellency the Governor of Cyprus
always uses and recommends

Famous Paint.

Full Particulars on request.

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Όδός Έλευθερίας και Άρισίδης
Ταχ. Κιβ. άρ. 51, Τηλεφ. 72.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ—ΚΥΠΡΟΣ

Υπεύθυνος Ιδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τυπογραφείο "ΝΕΟΣ Κόσμος," Θ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

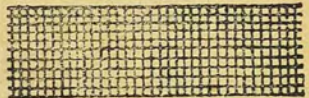
Ἄνακουφίζει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει.

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ράχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπαλειφόμενον ἀνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος μέσῳ τῶν πονεμένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ κρυολόγημα ἀφαιρεῖ τοὺς πόνους καὶ ἀνακουφίζει τοὺς μύς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθύς, καὶ ἡσυχός. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς Λίμεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμεῖσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμιον φάρμακον ὑγρόν πρὸς ἐπάληθριν μετὰχειριζόμενον ἀπὸ 183 ἔθνη

SLOANS

LINIMENT

